

ҚАРАЖАТ
МАҚСАТТЫ
ЖҰМСАЛУЫ
КЕРЕК

2-бет

«ВИРТУАЛДЫ ҚОЙМА»
ӘДІСІНДЕГІ
ҚОЛАЙСЫЗДЫҚТАР

4-бет

КАК ВЫУЧИТЬ
КАЗАХСКИЙ
ЯЗЫК В ДОМАШНИХ
УСЛОВИЯХ?

11-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№37 (803), 24 қыркүйек, 2018

ЗЕЙНЕТАҚЫ ҚОРЫ ТАҒЫ ДА ДАУҒА ҚАЛДЫ

НАУРЫЗБАЕВА ЖАС ОТБАСЫЛАРДЫҢ ӨЗ АҚШАСЫН ӨЗДЕРІНЕ ҚИМАҒАНЫ МА?

ҮНДЕМЕС

Егер оны көшеден көріп қалсаңыз, танымауыңыз мүмкін. Жиын-тойға барғанда, тіпті, бір дастарханда отырсаңыз да оның артист екенін білмей қалуыңыз да ғажап емес. Себебі, ол – сондай. Сөзге шешен, пысық емес. Алғыр деп те айту қиын. Қарапайым... Көбінде үндемес. Сөзге шорқақ. Кейде «артист» деген ұғымның альтернативі сияқты. Біздің психологияда артист деген басқаша. Кешегі Шәкен Айманов пен Елубай Өмірзақовтар, болмаса біздің қазіргі ақсақал Асанәлі Әшімов пен Әнуар Молдабековтер сияқты бүкіл елді аузына қарататындар.

8-9
бет

Халық қалаулылары еліміз бойынша жас отбасылардың зейнетақы қорындағы жиналған қаржыларын өздеріне қайтарып беруді ұсынды. Өмірге енді қадам басқан жас отбасыларға осы қаржыны мемлекеттік бағдарламалар бойынша баспана алу үшін бастапқы жарна ретінде пайдалануға мүмкіндік жасау керек дейді. Өйткені, олардың дәп бүгін ипотекаға бастапқы жарна төлеуге басы артық көк тиын ақшасы жоқ. Сондықтан, жас жанұялардың басым бөлігі мемлекет ұсынған бағдарламадағы жеңілдіктерден шет қалып отыр.

3
бет

Абзал ҚҰСПАН:

БҮГІНГІ ТАҢДА 50000 ОРАЛМАННЫҢ ҚҰЖАТ МӘСЕЛЕСІ ШЕШІЛМЕЙ ЖАТЫР

«Отан – оттан да ыстық» жобасы аясында, 2018 жылдың ең аты шулы іс Сайрагүл Сауытбайдың бас бостандығына қол ұшын берген заңгер Абзал Құспанмен пресс-конференция өткізілді. Басты тақырыпта азаматтық алу, ыхтиярхат алу, құжаттардың мерзімінің өтуі және одан басқа туындайтын құжат мәселелердің шешілуі талқыланды.

6
бет

«БҮГІНГІ БАЛАЛАР
ҰЯЛМАЙДЫ, СЕБЕБІ,
ОЛАР ҰЯЛМАЙТЫН
ШЕШЕЛЕРДЕН ТУЫП
ЖАТЫР»

ОМАР ЖӘЛЕЛҰЛЫНЫҢ ДӘРІСІ

5
бет

ФЕНОМЕН НОВОЙ ВОДЫ: В КАРАГАНДЕ В ПОДВАЛЕ ЗАБИЛ РОДНИК

Многие беды на Земле происходили и происходят из-за того, что человек выделил себя из единой природной системы и даже противопоставил себя ей: человек – царь природы! Раз он – царь, то не должен ждать милости от природы, а взять их от нее, и он привык думать и поступать по праву сильного...

10
бет

ҚАРАЖАТ МАҚСАТТЫ ЖҰМСАЛУЫ КЕРЕК

Қазақстан Президенті Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі Есеп комитетінің төрайымы Наталья Годунованы қабылдады. Кездесу барысында Мемлекет басшысына Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің қазіргі қызметі және мемлекеттік бағдарламалардың аудиті, сондай-ақ өңірлердегі тексеру комиссияларына көрсетіліп жатқан әдістемелік қолдау жұмыстары туралы мәлімет берілді.

Нұрсұлтан Назарбаев бюджет қаржысын тиімді игеруді және оның қолды болуына жол бермеуді қамтамасыз ету ісіндегі Есеп комитетінің маңызды ролін атап өтті. «Есеп комитеті – мемлекет қаржысының орынды игерілуін және бюджеттің атқарылуын тәуелсіз бағалауды қамтамасыз

ететін маңызды орган. Қаражат тек көзделген мақсатқа бөлінуі тиіс», – деді Елбасы. Н. Годунованың айтуынша қазіргі уақытта Есеп комитеті өз жұмысында қаржыға қатысты құқық бұзушылық фактілерін анықтау тәжірибесінен гөрі тиімділікті бағалауға басты мән

беріп отырған көрінеді. «Біз қаржылық құқық бұзушылыққа негіз болатын себептерді анықтау ісінде аудит нысандарына қолдау көрсетеміз және тиісті ұсынымдар береміз», – деді Есеп комитетінің төрайымы. Кездесу соңында Қазақстан Президенті бірқатар нақты тапсырма берді.

АСТАНА ӘКІМІ ҚЫЗМЕТКЕ ЖАЯУ БАРАДЫ

Бақыт Сұлтанов жұмысқа жаяу баратынын жазып, елорда тұрғындарының тандайын қақтырды. Қызметкерлерін таксиге отырғызған әкімдерді Сұлтанов жаяу-ақ басып озды деуге болады.

Астананың экс-әкімі Әсет Исекешев әкімдіктегі қызметтік тегін көліктен түсіріп, қызметкерлерін таксиге отырғызып кеткені мәлім. Сұлтанов мұны оң бастама ретінде бағалап, өз жалғасын табатынын айтты. «Бұрын да

жұмысқа жаяу баратын едім. Қазір де үйім жақын болған соң айналып баратын болдым. Бұл жаңа жұмысымда көмегі тиеді. Көшелерді аралап келгенде біраз кемшіліктерді өз көзіммен көріп, қызметкерлерге тиісті тапсырмалар беруге мүмкіндік береді» – дейді Бақыт Сұлтанов. Өте дұрыс шешім, кеңседен шықпайтын әкім – хатшы ғана. Ал әкім бір орында отырмауы керек. Қала шаруашылығы саласын басқаруда тәжірибесі болмаса да Сұлтановтың бұл бастамасын астаналықтар қызу қолдап отыр.

АЛАШТАНУШЫ ҒАЛЫМ «АҚ ЖОЛҒА» КЕЛДІ

Белгілі ғалым, алаштанушы Амантай Шәріп бүгіннен бастап «Ақ жол» демократиялық партиясы төрағасының Кеңесшісі болып тағайындалды.

Ол енді бұдан былай партияның Алаш идеясы және Алаш арыстарын насихаттау бағытындағы жұмыстарына басшылық ететін болады.

Белгілі алаштанушы ғалымның мұндай жауапты қызметке тағайындалуы партияның негізгі бағыттарының бірін жана деңгейге көтеретіні сөзсіз.

Анықтама: Амантай Жарылқасынұлы Шәріп елімізге танымал мерзімді басылымдарда бас редактор, жоғары оқу орындарында проректор, ұлттық телеарнада басқарма төрағасының орынбасары және «Алаш» институтының директоры қызметтерін атқарған. Қазақстан Республикасының «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығының лауреаты. Филология ғылымдарының докторы, профессор.

ШЫМКЕНТТЕ НАН БАҒАСЫ ҚЫМБАТТАДЫ

Азық-түлігі өзгелерге қарағанда арзан келетін «тоқ қала» атанған Шымкентте нанның бағасы күрт көтеріліп, күні бүгінге дейін дүкен сөрелерінде 45-50 теңгеден сатылып келген бөлке нан 55-65 теңгеге қымбаттады.

Сатушылар болса бұл өзгерісті нан пісіретіндерге байланысты десе шым шаһардың наубайханашылары болса бағаны көтеруге ұнның қымбаттауы себеп, сондықтан 10 теңгеге көтердік деп отыр. «Бұған дейін біз жеңілдетілген

бағамен берілетін ұнмен амалдап келген болатынбыз. Алайда соңғы кезде ұн бағасы өсті. 50 келі қаптағы ұн 3100 теңгеден сатылса, қазір 3900 теңге тұрады. Бұрынғыдай дотация да берілмейді. Оның үстіне жарық пен су, газға төлейтін коммуналдық төлемдер де қымбаттаған. Осының бәрі нан бағасының көтерілуіне әкеліп отыр», – дейді «Нан» наубайханашылар қауымдастығының төрағасы Әбдімәлік Көмекбаев. Айта кетейік, Шымкентте нан бағасы соңғы рет екі жыл бұрын қымбаттаған болатын. Онда да бірден 10 теңгеге көтерілген еді.

АЛЬВАРЕС ӘЛЕМ ЧЕМПИОНЫ БЕЛДІГІНЕН АЙЫРЫЛДЫ

Халықаралық бокс ұйымы (IBO) мексикалық Сауль Альварестен титулын алып қою туралы шешім қабылдады. Ол бұл белдігін Геннадий Головкиннің жеңген соң иеленген болатын.

Головкиннің промоутері Альвареспен болуы ықтимал үшінші кездесу туралы айтты. Ал, Головкиннің бапкері де

«Канеломен» жекпе-жекке қатысты мәлімдеме жасады «Альварес Халықаралық бокс ұйымына (IBO) санкциялық жарна төлеуден бас тартқан. Соның салдарынан бұл титул бос қалды», – делінген хабарламада. Айта кетейік, IBO белбеуі кәсіпқой бокстағы маңыздылығы жағынан бесінші болып саналады және қалғандарынан беделі ең төмені.

МӘДЕНИЕТ МИНИСТРІ ШЕТЕЛДІК КИНОЛАРДЫ ҚАЗАҚШАҒА АУДАРУДЫҢ ҮШ НҰСҚАСЫН ҰСЫНДЫ

Кинематография туралы жаңа заң жобасында фильмдердің прокат тілі мәселесіне айрықша мән берілді. Бұл туралы бүгін Парламент Мәжілісінің жалпы отырысында ҚР Мәдениет және спорт министрі Арыстанбек Мұхамедиұлы мәлім етті.

«Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік жылдарында алғаш рет «Кинематография туралы» заң жобасы әзірленді. Бұл кинематографияның дербес тынысын ашатын мәдениет саласындағы алғашқы заң. Занның қабылдануы Қазақстан кинематография тарихындағы маңызды оқиға болады деп сенемін», – деді министр.

АСТАНАДА «ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ СӨЗ ЭНЕРГИЯСЫ» АТТЫ ӘДЕБИ ФОРУМ ӨТТІ

Елордадағы Тәуелсіздік сарайында «Қазіргі заманғы сөз энергиясы» атты халықаралық әдеби форум болып өтті. Дүбірлі шараның ашылу рәсіміне ҚР Мәдениет және спорт министрі Арыстанбек Мұхамедиұлы қатысып, сөз сөйледі.

Астананың 20 жылдығына арналған шара Еуразия халықтарының көркем әдебиетін танымал ету, ұлттық мәдениет өкілдерінің арасындағы байланысты нығайту, бірінғай еуразиялық әдеби кеңістікті қалыптастыру, сондай-ақ, жастар арасында таланттарды анықтауды мақсат етті.

Мұндай маңызды іс елімізде соңғы рет 1973 жылы өткен екен. Араға жарты ғасырға жуық уақыт салып елордасы – Астанада өтіп жатқан форум Мемлекет басшысы Н. Назарбаевтың «Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы аясында өткізілді.

«Өз кезегінде жаңа замандағы әлем әдебиетінің көрнекті өкілдерін елордасы – Астанада қарсы алу ұлтымыз үшін үлкен абырой және зор жауапкершілік. Осы ретте, Мемлекет басшысының «Әлем бізді қара алтынмен немесе сыртқы саясаттағы ірі бастамаларымызбен ғана емес, мәдени жетістіктерімізбен де тануы керек» деген қанатты сөзін тағы бір еске алуды жөн көріп отырмын. Бүгінгі шара,

А. Мұхамедиұлының сөзіне қарағанда, заң жобасында фильмдердің прокат тілі мәселесіне ерекше көңіл бөлінген.

«Бүгінгі күні қолданыстағы «Мәдениет туралы» Занның фильмдерді қазақ тіліне міндетті түрде дубляждауға қатысты бабы декларативті болып табылатыны белгілі. Елге 300-ге жуық шетелдік фильмдер әкелінеді және олардың барлығының прокаты қазақ тіліндегі нұсқасы жасалады. Ол көптеген себептерге байланысты. Егер халықаралық тәжірибеге жүгінсек, Қытайда, АҚШ-та барлық фильмдерді түпнұсқа тілінен аудиторияның тіліне субтитрлермен қамтамасыз ету міндетті шарт болып табылады. Сондықтан біз қазақ тіліне аударудың үш нұсқасын ұсындық – бұл дубляж, не субтитрлеу, не фильмдерді кадрдан тыс аударма жасау. Бұл жалға беру тілі бойынша нормаларды толыққанды іске асыруға мүмкіндік беретін ең қолайлы және тиімді тетіктердің бірі деп санаймыз», – деді ведомство басшысы.

мәдениетіміз бен әдебиетімізді әлем жұртшылығына таныту үшін берілген бірден-бір мүмкіндік», – деген сала басшысы Мәдениет және спорт министрлігінің атынан форумның өтуіне атсалысқан, еліміздегі ең алғашқы және ең ірі шығармашылық ұйымдардың бірі – Жазушылар одағына үлкен ризашылығын білдірді. Сонымен қатар форумға қатысушыларға және оның жұмысына сәттілік тіледі.

XXI ғасырдағы жаһандық мәдениеттің өзекті мәселелері сөз болған форумға Еуразия құрлығының түкпір-түкпірінен, атап айтқанда, Ұлыбритания, Германия, Қытай, Ресей, Түркия, Латвия, Венгрия, Польша, Молдова, Армения және өзге де көптеген мемлекет өкілдері шақырылған.

Форум аясында белгілі жазушылар мен әдебиет сыншыларымен топтасқан конференциялар, дөңгелек үстелдер және шығармашылық кездесулер, кітап көрмесі мен секциялар ұйымдастырылды.

Халық қалаулылары еліміз бойынша жас отбасылардың зейнетақы қорындағы жиналған қаржыларын өздеріне қайтарып беруді ұсынды. Өмірге енді қадам басқан жас отбасыларға осы қаржыны мемлекеттік бағдарламалар бойынша баспана алу үшін бастапқы жарна ретінде пайдалануға мүмкіндік жасау керек дейді. Өйткені, олардың дәп бүгін ипотекаға бастапқы жарна төлеуге басы артық көк тиын ақшасы жоқ. Сондықтан, жас жанұялардың басым бөлігі мемлекет ұсынған бағдарламадағы жеңілдіктерден шет қалып отыр. – Сол зейнетақы қорындағы өз қаражаттарын жас отбасыларға беріп, «7-20-25» бағдарламасы бойынша ипотекалық үй алуға мүмкіндік жасалса. Неге осы қордан қарапайым жас отбасыларға көмектеспекте? Мен бұл жерде бір де бір үйі жоқ отбасыларды айтып отырмын, – деді осы мәселені алғашқы болып көтерген сенатор Нариман Төреғалиев.

ЗЕЙНЕТАҚЫ ҚОРЫ ТАҒЫ ДА ДАУҒА ҚАЛДЫ

НАУРЫЗБАЕВА ЖАС ОТБАСЫЛАРДЫҢ ӨЗ АҚШАСЫН ӨЗДЕРІНЕ ҚИМАҒАНЫ МА?

Сенатордың бұл ұсынысы мардымсыз жалақысының бір бөлігіне пәтер жалдап жүрген, үйлі болудан күдер үзген жастардың үміт отын қайта жаққандай болды. Шынында да бір айлыққа қарап отырған, пәтер жалдап жүрген жас отбасы бастапқы жарнаға қаржыны қайдан алсын. Сол себепті мемлекет тарапынан жасалған жеңілдіктің біздегі мындаған жас отбасына ешқандай көмегі болмай қалып отыр. Осы тұрғыдан алғанда халық қалаулысы Нариман Төреғалиевтың ұсынысы орынды да, ұтымды. Қартайғанда қолына тиетін зейнетақыдан не пайда, өмір бақи пәтер жалдап қыруар қаржыны біреулерге босқа төлеп жүрсе. Баспанасы жоқ отбасында қандай береке болуы мүмкін? «Үйі жоқтың – күйі жоқ» – деп тегін айтылмаған. Шаңырақ көтерген жас жұбайлардың бүгінгі күні жиі ажырасып кетудегі басты себептерінің бірі – дәп осы баспанадан, жетіспеушіліктен басталады. Одан кейін ұлтымыздың саны өспей жатыр деп жарапан-жан айтудың өзі артық. Алдымен жастардың әлеуметтік-тұрмыстық жағдайын жасауға міндеттіміз, оларды жұмыспен қамтып, баспанамен қамтамасыз етуге тиістіміз. Содан кейін барып халық санын өсіру туралы мәселе көтергеніміз жөн. Біз болсақ халқымыздың санын еселеп өсіретін жас отбасыларымызды қаңғыртып қойып, ұлт санын ұлғайтпайды деп кінә артамыз. Бұл буынсыз жерге пышақ ұрғанмен бірдей емес пе?..

Өкінішке орай, сенатордың осы ұсынысын Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының басшысы қолдай қоймады. Қолдамақ түгіл, қарсы шықты деуге болады. Қордың төрайымы Нұрбибі Наурызбаеваның айтуынша, зейнетақы қорындағы қаржыны салымшылардың емделуіне, оқу ақысына және ипотекаға пайдалану жайы бізде қарастырылмаған. Бұл заңда да жазылмапты. Олай болса: «Құрметті сенатор мырза, алдымен осы мәселені заң жүзінде бекітіп беріңіздер!» – дегуге де жарамады. Оның айтуынша адамдардың жеке шотындағы қаржы жас отбасыларға алдын ала таратып беруге жеткіліксіз екен. Ол үшін ай сайынғы салымды қазіргі 10 пайыздан тағы да көтеру керек дейді қор басшысы. Бүгінде жалпы Бірыңғай зейнетақы қорында 8,4 триллион теңге жиналыпты. Төрайымның ойын дұрыс түсінсек жас отбасыларға қаржылық көмек

беру емес, халықтан тағы да ақша дәмәттеп отырғанын байқаймыз.

Сондай-ақ, Наурызбаева халық қалаулылары алдында қордағы қаржыны индексация жасауға қатысты өз пікірін білдірді. Бұған дейін де мәжілісмендер жұрттың қартайғанда қажет болады деп жинап жүрген ақшасы күн санап құнсызданып бара жатқанын айтып, индексация жасауды талап еткенін білесіздер.

Осы орайда, сенат депутаты Мұрат Бактиярұлының қор басшыларының қателіктерін көрсетіп бергенін естеріңізге сала кетейік. «Зейнетақы қорының кірісі өте төмен. Инфляция жұтып жатыр. Бұл әрбір Қазақстан азаматының сеніп берген ақшасы ғой. Маған сайлаушылар арыз-тілектерін айтып жатыр. Олар осы қаржыны қорға емес, банктерге депозит ретінде салсақ бізге тиімдірек болар еді дейді. Қараңызшы, бір азамат банктегі депозитке 1 миллион теңге салса, жылына 120 мыңнан аса кіріс көреді екен. Бұл дегеніңіз қазіргі қордағы кірістен 3-4 есеге көп» – деген болатын Мұрат Бактиярұлы.

Оның айтуынша қор штатында 2 мыңға жуық адам бар. Әрбір қызметкерді ұстап тұру үшін қор қыруар қаржы шығындайды. Мысалы, 1 адамға жылына 17 миллион теңге жұмсалады. Ол деген әлгі қызметкердің жалақысы, оның кеңсесі, оның керек-жарағы, оның іс-сапар шығындары бар. Сондықтан, сенатор оларға сол офистерді жалға алмай, сатып алуды ұсынды.

Қазақстанда белсенді, яғни еңбекке қабілетті адам саны 10 миллионды құрайды. Оның 6 миллионға жуығы айлығының 10 пайызын зейнетақы қорына салады. Ал тұрақты түрде жылдың 12 айында қорға ақша аударып отырған адам саны 1,4 миллион ғана. Қалғандары жылына 1-2 рет қана салым салады. Кіріс төмен деген сөз.

«Бізге кезінде 78 зейнетақы компаниясы жұмыс істеді. Араларында бәсеке болды. Сосын Үкімет осы Бірыңғай зейнетақы жинақтау қорын құрды да, жанағы 78 компанияны әкеліп біріктіріп тастады. Енді осы қорды қайтадан жекеменшік қорларға бөлу туралы сөз шыға бастады. Сонда кезінде не үшін біріктірді? Санаға сыйымсыз. Әуелі оны жинаймыз, сосын қайта бөлеміз бе?» – деген-ді сенатор.

Депутаттар зейнеткерлердің ақшасын сақтап, оны көбейтудің

амалын қарастырса, БЖЗК төрайымының уайымы мүлдем басқа секілді.

– Егер теңге қайта нығайса не істейміз? Онда үстемені кері қайтарып алайық дейміз бе? Меніңше, валюта бағамының құбылуын қордағы қаржымен байланыстыру дұрыс емес. Индексацияны зейнетақы қоры жасамайды. Оны Ұлттық банк реттейді, – еді алған бетінен қайтпаған Н. Наурызбаева міз бақтастан. Тұрасын айтсақ зейнеткерлердің

баева мен оның екі орынбасары тұр. Олардың біреуі де кезекке тұру сынды ресми талаптарды пысықрмаған. Сондықтан Үкімет пен Бас прокуратура «Тұрғынүй құрылыс жинақ банкінің» басшыларына қатысты тексеру жүргізсін.

Бұл жерде телеарна артық кетті, бірінші басшының қылмысқа қатысы жоқ деген күннің өзінде, ол қол астындағы қызметкерлері үшін жауапты. Сол үшін ол бұл лауазымға тағайындалған. Осы тұста мына бір мәселеге көңіл аударған жөн. Бізде

ды. Басқаруға сеніп тапсырылған мүлікті иемдену мен талан-таражға салғаны үшін БЖЗК топ-менеджерлері – Д.Медетбеков пен М.Бахтов, «АлатауАлтынМұнай» АҚ бақылау кеңесінің төрағасы Б.Кенжебаев, «БузулАргум» ЖШС А.Найзағарин, «МегаТрансАзия» ЖШС директорының орынбасары Т.Тұртаевтар да қаржылық қылмысқа қатысты ретінде жауапқа тартылғаны белгілі.

Ол аз деселің, зейнеткерлердің ақшасы мақсатсыз жұмсалғаны соншалық біздің қомақты қаржымыз Каспий асып, Әзірбайжан елінен бір-ақ шықты. Шетелге кеткен ол қаржыны енді алдағы 10-15 жылда қайтармақшы екен. Оған дейін біз берген ақша құнсызданатыны айдан анық. Бұл жерде де қаржыгерлер өзінің бас пайдасын ғана ойлағаны, сол арқылы өз қалталарын қалыңдатып қалғаны көрініп тұр. Сенімсіз шетелдік банкке 71,3 млрд. теңге ақша құю – қылмыс. Оған қоса БЖЗК ақшасының 19 пайызы еліміздегі тұралы қалған екінші деңгейдегі банктерге таратылған. Олардың бірнешеуі лицензияларын айырылғанын ескерсек, бұндай банктер зейнеткерлердің ақшасын қайтып еселемекші? Оны да қайтарып алудың өзі үлкен жырға айналары сөзсіз. Бұл туралы мәжілісмен Омархан Өксікбаевтың «Халықтың ақшасы жеке меншік қаржы институттарын дамыту үшін жұмсалмау керек. Неге олар ақшаны ұрлап байып жатыр? Одан қалды шетелге алып кетіп жатыр. Ал мына жақтағы банктің салушылары зиян шегіп отыр. Ашығын айтсақ, сол банктердің кейбір иелері билікте де жүр. Неге соны сұрамасқа, неге жауапқа тартпаса оларды?» деген ұсынысын айтсақ та жеткілікті.

Зейнетақы жайы, оның ішінде жас отбасылар мәселесі қозғалған соң мына бір салыстырмалы деректерді де айта кетелік. Мәселен, көрші Ресейде «Материнский капитал» деген қор бар. 2015 жылдың басынан бері екінші және одан кейінгі балалар дүниеге келгенде анаға мемлекет тарапынан 453 026 рубль қаржы бөлінеді. Бұл қаржыны баспана алуға, емделуге, балаларын оқыту үшін бала үш жасқа толғаннан бастап алуға болады. Соның ішінде біз әңгіме етіп отырған ипотекаға бастапқы жарна төлеуге де құқылы. Бұл аз қаржы емес біздің ақшаға аударғанда 2 млн. 265 мың теңге мөлшерінде. Бізде ше? Балаға берілетін мардымсыз қаржы көлемін айтпаған күннің өзінде, жас отбасының өзінің зейнетақы қорындағы ақшасын баспаналы болу үшін өзіне бере алмаймыз. Сонда өз еңбегімен тапқан қаржының қызығын қашан көреді? Баспаналы болуға, баласын оқытуға жұмсамаса, ол несіне керек? Біздің халық қалаулыларының құлағына «алтын сырға», бас салып өзгелерді сынағаннан бұрын осы тектес ұтымды ұсыныстарын заңдық тұрғыдан бекітіп берсе әлдеқайда тиімді болар еді. Ал, сол ереже орындалмай жатса, заң бойынша талап етуге болады.

БЖЗК – деген қысқартылып айтылатын ұғымды ел арасында «Бейнетке жаратылған зейнетақы қоры» деп тарқатып айтатын болыпты. Оның да негізсіз еместігіне келісетін шығарсындар. БЖЗК-ның бүгінгі жағдайы дәп соны көрсетпей ме? «Халық айтса, қалып айтпайды» деген бекер айтылмаған екен...

ақшасын сақтап, оны көбейту тікелей қор төрайымының міндеті емес пе? Сол үшін де оны осы лауазымға тағайындаған жоқ па? Осы тағайындауға халық кезінде үлкен күдік келтіргені бар. Түсінікті болу үшін КТК (19-06-2013ж.) телеарнасында жарияланған хабардың мына мәтінін назарларыңызға ұсынайық.

«Тұрғынүй жинақ банкі» басшылығы пайыз көтеріп пайда тапқанымен қоймай, арзан үйді өзара бөліскен. Елді қол жетімді баспанамен қарық қылу үшін құрылған «Тұрғынүй құрылыс жинақ банкі» белшеден былыққа батқан. Банк басшылары халық үшін бөлінген жеңілдіктерді жасырып, жылдар бойы өз пайдаларына асырып келіпті. Мұндай шулы мәліметті бүгін депутат Нұрлан Жазылбеков Мәжілісте жария етті. Халық қалаулысының қолына қалай екені белгісіз, әйтеуір «Тұрғынүй құрылыс жинақ банкінің» басқарма төрайымы Нұрбибі Наурызбаеваның аймақтардағы бөлімше жетекшілеріне «азаматтарға төмен пайызбен берілетін несие туралы ауыз ашпандар» деген бұйрығының көшірмесі түсіпті. Сол құжатқа сүйенген депутат – банк салымшыларын да, 100 пайыз акциясы тиесілі Үкіметті де алдап отыр дейді. Ең сорақысы, басшылық мемлекеттік бағдарлама бойынша тұрғындарға берілуі тиіс пәтерлерді өзара бөлісіп алған көрінеді. Соның арқасында, әрқайсының кез-келген қалада қос-қостан үйлері бар екен. Нұрлан Жазылбеков, Мәжіліс депутаты: – Мәселен, Алматыда Әл-Фараби мен Розыбакиев көшелерінің қиылысындағы «Әйгерім» тұрғын үй кешенін банк қызметкерлері өзара бөлісіп алған. Тізімде көш бастап төрайым Нұрбибі Наурыз-

әдетте бірінші басшы емес, оның орынбасарлары жемқорлыққа байланысты ұсталып жатады. Ал, саланы немесе аймақты басқарып отырған министр мен әкім ештеңеге жауап бермейді, сүттен ақ, судан таза болып қала береді. Сондықтан қол астындағы қызметкерлері мен қоса бірінші басшы да қылмыстық жауапкершілікке тартылатын заң қабылдау қажет. Бәлкім сонда қылмыс азаятын болар.

Нұрбибі Наурызбаеваның бұл жолғы ойын қалай түсінуге болады? Төрайымға салсақ, қордағы халықтың ақшасын жекешелендіріп алғандай, кәдімгідей қиналғанына қарағанда қаржыны ол салымшыларға өз қалтасынан беретін адамға қатты ұқсайды. Тіпті теңгені нығайғанынан қорқатынға да ұқсайды. Теңге бағамы көтерілсе индексация арқылы жасалған үстемені қайтарып алу да бар сияқты ойында. Ал, БЖЗК ақшасын тиімсіз оңды-солды шашқанда қаржыгерлер халықпен, депутаттармен, үкіметпен де ақылдаспайды. Оған дәлел ретінде өткенге сәл шегініс жасауға тура келеді.

Жалпы экономиканың басты тетігін бұрап отырған біздің қаржыгерлердің (Қаржы министрлігі, Ұлттық банк т. б.) ұстанған қаржылық саясатын түсіну мүлдем мүмкін емес. Соның бірі – БЖЗК, 2013 жылдың 22-тамызында көптеген зейнетақы қорларының негізінде құрылған БЖЗК басынан бұлт кетпей-ақ қойды. Құрылтайшысы мен акционері болып табылатын ҚР Үкіметі, оның ішінде Ұлттық банк бұл қаржылық ұйымға тиімді басшылық жасай алмай, болашақ зейнеткерлердің ақшасын еселемек түгіл барынан айырылып отыр. Нәтижесінде «БЖЗК» АҚ экс-басқарма төрағасы Руслан Ерденаев 12 жылға соттал-

«ВИРТУАЛДЫ ҚОЙМА» ӘДІСІНДЕГІ ҚОЛАЙСЫЗДЫҚТАР

«Виртуалды қойма» модулі кәсіпкерлер үшін елеулі әкімшілік тәуекелдерді тудырып отыр. Осыған орай, «Ақ жол» депутаттары Қаржы министрлігінен аталған мәселелерді оңтайлы шешуін сұрады. Фракцияның аталмыш депутаттық сауалын Екатерина Никитинская мәлімдеді.

«Үстіміздегі жылдың 1-сәуірінен бастап Дүниежүзілік банктің жобасы шеңберінде республикада «Виртуалды қойма» модулі іске асырылуда. Ол салық төлеушінің қоймасындағы тауарлардың қозғалысын нақты уақыт режимінде автоматты түрде қадағалауға мүмкіндік береді. 2019 жылдың 1-қаңтарынан бастап оны толық іске қосу жоспарланып отыр, бұл деректер базасына кәсіпорындардың балансында бар барлық тауар-материалдық қосалқы қорлары мен негізгі құралдарды енгізу қажеттілігін білдіреді», — делінген депутаттық сауалда.

Дегенмен, Никитинская атап өткендей, кәсіпкерлер үшін елеулі әкімшілік тәуекелдер тудыратын бірқатар проблемалар бар:

1. Салық төлеушілер барлық тауарлар мен негізгі құралдар бойынша сыртқы экономикалық қызметтің тауар номенклатурасының кодтарына объективті түрде иелік етпейді.

2. Кодты өздігінен иемденіп алуы қолданыстағы класси-

фикаторға сәйкес келмеуі мүмкін. Сондықтан бұл дұрыс сәйкестендіруді қамтамасыз ете алмайды. Көлденен мамандарды тарту арқылы кодты иемдену — аса шығынды процедура, сондықтан, әрбір кәсіпкердің оған қауқары жете бермейді.

3. Модульде және салық төлеушінің ІС базасында тауарлардың көрсетілу мерзімдеріндегі айырмашылықтар әбден болуы мүмкін, өйткені, жүзеге асыру бойынша салық салынатын айналымның датасынан бастап 15 күнтізбелік күннен кешіктірмей, ЭСФ-тің үзінді көшірмесін жасауға заңды түрде рұқсат берілген. Мұның үстіне, жергілікті контрагенттерден шыққан бірдей тауарлар әртүрлі атаулармен, ал шетелдік жеткізушілерден келгендер мүлдем басқаша сыртқы экономикалық қызметтің тауарлық номенклатурасы кодтарымен жүргізілуі мүмкін. Барлық осы кірістер бір номенклатуралық топтың картасында көрініс табады. Ал, бұл сөзсіз, «Виртуалды қойманың» және бухгалтерлік есептің деректері

арасындағы сәйкессіздіктерге әкеліп соғады.

4. Ақшаға шаққандағы есеп-қисапты жүргізу талабы электронды шот-фактуралардың үзінді көшірмесін алуға мүмкіндік бермейді, ал «Виртуалды қойма» арқылы бұл тіптен мүмкін емес. Шындығында, әрбір іске асырылатын бірліктің қосымша параллель есебі қажет. Бизнес үшін бұл тағы да қосымша қаржы шығындарын жұмсау дегенді білдіреді.

5. Әзірлеушілердің түсіндіруінше, «ІС Кәсіпорын 8» тұғырнамасындағы бағдарламалық өнімдердің конфигурациясында «Виртуалды қойма» модулімен интеграциялауды жақын арада іске асыру жоспарланбаған. Осылайша модульмен біріктірілген бухгалтерлік есептік бағдарламалық қамтамасыз етудің өзге нұсқаларына көшу қажеттілігі туындайды. Немесе деректерді «Виртуалды қойма» дерекқорына қолмен енгізу үшін бухгалтерлерді уақытша жалдауға тура келеді. Бұл іс-шаралар ауқымды қосымша шығынды талап етеді, оны кәсіпкерлер келесі жылы да алып жүреді.

«Әлбетте, «Виртуалды қойма» модулін енгізудің басты талабы номенклатураға СЭҚ ТН (сыртқы экономикалық қызметтің тауарлық номенклатурасын) қолдану арқылы

«Тауар номенклатурасының бірінші анықтамасын» (штрих-кодтау қағидасы бойынша) құру болуы тиіс. Сондай-ақ, арнайы бағдарламаны әзірлеп, оны әрі қарай әрбір салық төлеуші өз өнімдерін автоматты түрде кодификациялауға мүмкіндік беретін уәкілетті органның сайтына орналастыру қажет», — деп атап көрсетті депутат.

Модульді құрудың басты мақсаты экспорттық-импорттық мәмілелерді басқарудың тиімділігін арттыру болып табылатындығын ескерсек, Никитинская кәсіпорынның балансындағы негізгі құралдар және пайдаланудағы тауар-материалдық босалқы қорлар туралы деректерді «Виртуалды қоймада» көрсету бойынша талаптарды жоюды әділетті деп санайды. Есепке тек әкелінетін (импортталған) немесе экспортқа шығарылатын тауарлар мен

жабдықтарды жылжыту тізбегінде жүргізуді ұсынды.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты «Ақ жол» депутаттары Қаржы министрлігінен келесі ақпаратты берулерін сұрады:

— жоғарыда көрсетілген мәселелердің шешілуін қамтамасыз ететін іс-шаралар туралы;

— аталған әкімшілік олқылықтар сақталған жағдайда кәсіпкерлер үшін айыппұл, өсімақы және әкімшілік санкциялар түрінде пайда болатын тәуекелдер туралы;

— салық төлеушілердің қосымша қаржы шығындары бойынша, әсіресе шағын бизнес және аграрлық сектор саласындағы есептеулер туралы мәлімет беруін сұрайды. «Ақ жол» ҚДП және оның парламенттік фракциясы сайлауалды бағдарламаны жүзеге асыру және отандық бизнестің мүддесін қорғау бойынша жұмыстарды жалғастыруда.

АҚЖОЛДЫҚТАР ОТАНДЫҚ БИЗНЕСТІ ДАМУЫ БОЙЫНША КЕШЕНДІ ШАРА ӘЗІРЛЕУДІ ҰСЫНДЫ

«Бірқатар шикізаттық облыстардағы шағын және орта бизнес дамуының сәтсіздігі — шикізаттық магнаттарға қатысты мемлекеттік органдардың табандылық танытпауы және заманауи тәсілдерді қолданбауының тікелей салдары» — деп атап көрсеткен Азат Перуашев Мәжілістің пленарлық отырысында Үкіметке өндіруші аймақтарда ШОБ-ті дамыту бойынша шаралар кешенін әзірлеуді ұсынды.

«Мемлекет басшысы 2050 жылға қарай Қазақстанның ЖІӨ-дегі ШОБ үлесін кем дегенде 50% деңгейінде қамтамасыз ету міндетін ұдайы алға қойып келеді. Үкімет бұл бағытта айтарлықтай күш жұмсап отырғанына қарамастан, «Ақ жол» фракциясы олардың теңгерімсіздіктерін айтып көрсетуге мәжбүр — деп атап өтті депутат. Мәселен, кәсіпкерлермен кездесулердің нәтижесінде бізге берген көңіл қуантарлық есептеріне қарамастан, бірқатар өңірлерде шағын бизнестің нәтижелендіру кестесінде олқылықтардың барын аңғартты».

Перуашевтың аландаушылығын туғызған — бірқатар өңірлердегі шағын және орта бизнестің өте төмен деңгейдегі үлесі. Егер ШОБ-тің экономикадағы жалпы үлесі 27%-ға жуықтаған болса, ал Атырау және Маңғыстау облыстарында ағымдағы жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша ол 15%-ды құрайды, ШҚО — 13,5%, Қарағанды, Қызылорда және Павлодар облыстарында, тіптен небәрі 10-11%, яғни бұл дегеніміз орташа деңгейден 2,5 есе төмен және де Президенттің келешекке мақсат қойып, бағындырамыз деген деңгейінен 5 есе төмен.

«Мемлекеттік органдар мұндай теңгерімсіздікті осы саладағы ірі өндіруші кәсіпорындардың басымдылығына жатқызып отыр. Алайда, өнеркәсіптік өңірлерде болмағанда, басқа қай жерде ШОБ өндіріс тізбегіне қойылып, ең ірі серіктестерінен тапсырыс алып, өз ісін дөңгелетіп кете алады?»

Егер бүгінде өзге облыстарда бизнес мемлекеттік сатып алу айналасында күнін көріп келсе, ал бұл аймақтық нарықтарда ШОБ-тың бюджеттен басқа шетелдік инвесторлар мен өндіруші алыптардан тұратын қуатты әрі потенциалды тапсырыс берушілері де бар.

Өткен жылдың күзінде Жер қойнауы кодексінің талқылау барысында «Ақ жол» депутаттары шетелдік жер қойнауын пайдаланушыларын сатып алу отандық өндірушілерге артықшылық беру туралы талап еткені кездейсоқтық емес. Дәл осы нормалар өндіруші өңірлерде қазақстандық ШОБ-тің дамуының қайнар көзіне айналуы тиіс. Алайда, оның іске аспауы — жергілікті биліктің де, уәкілетті органның да шикізат алыптарымен жұмыс кезінде қазақстандық қамту бойынша келісімшарттық міндеттемелерін орындауда жіберілген олқылықтардың барын айғақтайды», — деді Перуашев.

«Ақ жол» жетекшісі жергілікті қамту туралы нормаларды елемей, одан бас тартқан ірі жер қойнауын пайдаланушыларға әсер ету қажет екенін мәлімдеген фракцияның ағымдағы жылғы 18-қаңтардағы сауалын еске сала кетті. Онда өткен жылы ғана ҚР Инвестициялар және даму министрлігі жер қойнауын пайдаланушыларын сатып алуға қатысты отандық кәсіпкерлерден келіп түскен 71 өтініш қаралғанын және келісімшарттық міндеттемелерді бұзу туралы

596 ескертулер жасалғаны туралы мәліметтер көрсетілген. Ұдайы заңды бұзушылар арасында — «Қазақмыс», «ССГПО», «Казцинк», «Ақтөбе мыс компаниясы» және т.б. ірі корпорациялар бар.

Келісімшарт бойынша міндеттемелерге сай қазақстандық қамтудың үлесі 50% немесе одан көп пайызы болған кезде, жекелеген компаниялардың оларды орындауы 0% -дан 2% -ға дейінгі үлесті құраған жағдайлар орын алған.

Үкіметтің осы сауалға берген жауабында 2017 жылдың қорытындысы бойынша келісімшарттық міндеттемелердің орындалу барысын, соның ішінде жергілікті қамтуды зерделейтіні және де шаралар қабылдайтыны айтылған болатын. Бірақ, одан кейін ешқандай мәлімдемелер, ақпарат берілмеді.

«Ақжолдықтар» егер осындай ахуал жалғаса беретін болса, біздің табиғи ресурстарға бай облыстардағы шағын және орта бизнес ешқашан Президент белгілеп берген деңгейге жете алмайды деп бағамдауға мәжбүр.

Сонымен қатар, олардың пікірінше, шикізаттық алыптар тек табиғи ресурстардың есебінен пайда таппай, сондай-ақ шағын және орта кәсіпорындарды жұмыспен қамтып, жергілікті экономиканың драйверіне айналуы тиіс. Өйткені, кез-келген ірі кәсіпорын жабдықтар мен материалдар-

ды, құрылыс және жөндеу жұмыстарын, қызмет көрсету және көліктік қызметтерді, қызметкерлерге арналған киім-кешек пен азық-түлікті сатып алады. Дегенмен, шағын және орта бизнестің мұндай төменгі үлесі өндіруші компаниялардың көздегені қазақстандық емес, шетелдік өндірушілер мен жеткізушілер екенін көрсетеді. Перуашев «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында Президент халықаралық инвесторлармен қарым-қатынаста Қазақстанның ұлттық экономикалық мүдделерінің басымдығына назар аударған еді деп тағы бір мәрте еске салып өтті.

«Бірқатар шикізаттық облыстардағы шағын және орта бизнес дамуының сәтсіздігі — осы бағыттағы кемшін жұмыстардың тікелей салдары. Нәтижеге сүйенсек, кейбір өңірлерде ұлттық экономикалық мүддені ілгерілету үшін шикізаттық магнаттармен қарым-қатынаста табандылық пен заманауи тәсілдерді қолдану жетіспейді», — деді «Ақ жол» көшбасшысы.

Осы орайда, мемлекет басшысының тапсырмаларын жүзеге асыру мақсатында «Ақ жол» парламенттік фракциясы Үкіметке жағдайды өз бетімен жібермей, қазақстандық қамту бойынша ірі жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алуға қатысуын, шикізатты қайта өңдеу және дайын өнімді өндіруді қоса алғанда өндіруші аймақтарда шағын және орта бизнесті дамыту бойынша шаралар кешенін әзірлеуді ұсынды.

«Ақ жол» депутаттары мұндай тәсіл ШОБ-тағы аймақтық теңгерімсіздікті жеңуге мүмкіндік береріне және өңірлердің дамуына лайықты демеу болатынына сенімді.

«Ақ жол» ҚДП және оның парламенттік фракциясы сайлауалды бағдарламаны жүзеге асыру және қазақстандық бизнестің мүддесін қорғау бойынша жұмыстарды жалғастыруда.

«Ақ жол» партиясының
баспасөз қызметі

«БҮГІНГІ БАЛАЛАР ҰЯЛМАЙДЫ, СЕБЕБІ, ОЛАР ҰЯЛМАЙТЫН ШЕШЕЛЕРДЕН ТУЫП ЖАТЫР»

ОМАР ЖӘЛЕЛҰЛЫНЫҢ ДӘРІСІ

Жан күндердің күні келгенде тәнді тастап кетеді. Жанның өз ұясын тастап шығып кету үдерісін не деп атаймыз? Өлім деп атаймыз. Абай жанды «мен» дейді, тәнді «менікі» дейді.

Өлсе өлер табиғат, адам өлмес, Ол бірақ қайтып келіп, ойнап-күлмес. «Мені» мен «менікінің» айрылғанын «Өлді» деп ат қойыпты өңкей білмес.

Сонда біз өлмейді екенбіз ғой? Біз айтамыз өлмейміз деп. Шын мәнінде көбіміз өлеміз деп ойлаймыз. Көбіміз мәңгілік өмірді ойламаймыз. Мәңгілік өмір мен осы өмірді салыстырғанда қайсысын бірінші орынға қоямыз? Осы өмірді бірінші орынға қоямыз, солай ғой? Екі жас үйленіп жатқан кезде де молда алдында мұсылмандық жолмен неке қиылғанда «мынау сенің — ақыреттік жолдасың, бұл адам саған аманат» деген сөз айтылады. Сонымен қатар бүгін «қыз бала барған жеріне «мен бақытты болайын» деп бармау керек, «мен барған жерімді бақытты етемін!» деп бару керек» деген тіркес айналымға түсіп кетті. Осы сөзді бүгін бәріміз тоты құстай барлық тойда қайталап айтатын болып алдық. Біреу айтып қалды, болды. Оның қандай сөз екеніне терең мән беріп ойланып барып айтып жатқан ешқайсымыз жоқ.

Міне, сол сырты ұнап қалған сөздің бәріміз жабылып «тиражын» көбейтіп жатырмыз. Ал, шын мәнінде біздің бүгінгі өміріміздегі, отбасымыздағы ең басты проблема, мәселе — сол ақыреттік сананың жоқтығы. Неге? Бәрін осы дүниенің өлшемімен өлшейміз. Сөйтсеміз-дағы ада-самыз. Неге адасамыз? Өйткені, осы дүние ненің өлшемі? Ол тәттінің өлшемі. Негізгі себеп осында жатыр. Ол қандай себеп? **Себеп — тәттінің тойымсыздығында. Тән — той-ым-сыз! Онда тою деген жоқ. Негізгі диагноз — осы. Қашан қазақ ақыреттік санаға ие болады, қашан қазақ мұсылман болады, әне, сонда...** Өйткені, Абай айтады: «Кім де кім о дүниенің қызығынан осы дүниенің қызығын артық қойса, о дүниенің қайғысынан осы дүниенің қайғысын артық қойса — ол мұсылман емес» дейді. Қайсымыз кәні о дүниенің қуанышын осы дүниенің қуанышынан артық қоямыз? Бар ма сондай адам осы залда?... Сөйте тұра өзімізді мұсылманбыз деп санаймыз. Ал, біздің аналарымыз осы дүниенің қызығынан о дүниенің қызығын артық қойған — «отыз ұлым болғанша осырақ шалым болсын» дейді. Неге? Өйткені, ақыретке барғанда отыз ұлынан алмайтын сауапты осырақ шалынан алады. Алла-Тағала о дүниеде әйелдің ерінен: «Сен әйеліңе ризасың ба?» деп сұрайды екен. Егер ері «мен ризамын» деген жауап берсе, әйелге «сегіз жұмақтың қалағанына кір» дейді екен...

Әйелдің жұмаққа кіруі күйеуінің ризашылығына байланысты болса, баланың жұмаққа кіруі анасының ризашылығына байланысты екен. Осындай сана бар ма бүгін? Жок! Бізде бүгін бақытты боламын деп немесе бақытты етемін деп тұрмысқа шығады-дағы, көңілі қалаған көйлегіне қолы жетпей қалса,

күйеуі алып бере алмаса, үйде конфликт, қақтығыс басталады. Анау жетпей қалса да қақтығыс, мынау жетпей қалса да қақтығыс. Абай атамыз:

«Ұяламын дегені көңіл үшін,
Ұсақ қулық бір ғана өмір үшін.
Татымды достық та жоқ, қастық та жоқ,
Жігері жоқ, маңызы жеңіл үшін» дейді.

Біз қазір ұялмайтын болдық. Ұят ненің сипаты? Ұят — жанның сипаты. Қазақ Абайдың кезінде-ақ ұялуды қойған екен. Абай айтады: «Қазаққа ұялмайсың ба?» десен, «қойшы, ұялдым, дедім ғой, қойшы енді» дейді. «Ұяламын дегені көңіл үшін». Сонда біз Абай атамызды ренжітпес үшін ғана «ұялып тұрмын» дейді екенбіз. Көрсеніздер ме, біз қандай деңгейге түскенбіз. «Ұяламын дегені көңіл үшін. Ұсақ қулық бір ғана өмір үшін». Яғни, ақыреттік санасы жоқ ұялмайтын адам ұсақ қулыққа барады екен. Бұл ұсақ қулық не үшін? Тән үшін. Бір ғана өмір үшін. Егер адам баласы «мен бір-ақ рет өмір сүремін ғой» десе, оның нәпсісі айтады: «бір-ақ рет өмір сүресің бе? Онда сен бұл өмірдің барлық қызығын көруге тиіссің» дейді. Біз сөйтіп тәннің тоймайтын-қоймайтын нәпсісі үшін аңқайтып жолды ашып береді екенбіз. **Бүгінгі таңда Европа мен Америкада сол бір-ақ рет сүретін өмірдің қызығын көріп қалу үшін еркек еркекке үйленіп жатыр, әкесі қызына, баласы шешесіне үйленіп жатыр, әйел мен әйел бір-біріне үйленіп жатыр. Голландияда «жыныс» деген ұғымның өзі лексиконнан алынып тасталған.** Неге? «Адам бір-ақ рет өмір сүретін болған соң бәрін көру керек» қой! Еркек пен әйелдің жыныстық қатынасы, дәстүрлі неке оларды қанағаттандырудан әлдеқашан қалған. «Басқашаны» да көрсек қайтеді?» деген шайтани азғындық жолға түскен. Шәкәрім атамыз 19-ғасырда:

«Европа — білімді жұрт осы күнде.

Хайуандықтан шыққан жоқ олар мүлде» деген. 19-ғасырда айтып отыр!

Сонда біз бүгін отбасылық мәдениетті Европада не үшін үйренуіміз керек? Гер-

манияда баласы әкесінің үйіне келу үшін бір ай бұрын хабарласып, рұқсат сұрауы керек екен. Біз де соған жақындап қалдық, солай емес пе? Өйткені, біз барлық елден алабөтен еліктегіш халықпыз ғой. Бүгін бізге қазақ болу мода емес, европалық болу мода. Орыс болу модадан қалып кеткен...

«Ұяламын дегені көңіл үшін». Біз бүгін «адаммын» дейміз өзімізді, «мұсылманмын» дейміз өзімізді, бірақ, біз бүгін ұялмаймыз ғой. Бізге бүгінгі таңда ең бастысы — ұялып үйрену керек болып тұр ғой.

Екінші жағынан, ұялуды үйрене де алмайсың ғой. Ұялу адамда қашан, қалай пайда болады? Ол адамның туысынан пайда болады екен. Жазушы, ғалым Советхан Ғаббасов айтады: «Адамның бойында он екі канал болады, соның біреуі — ұялу каналы. **Қазіргі туған балалар ұялмайды. Беттері қызармайды, өйткені, ұялмайды. Ұялмайтын себебі, олар ұялмайтын шешелерден туып жатыр**» дейді. Кәзір ұяттау нәрсе істеп қойса, қысылғаннан беті қызарып кететін балаларды көресіздер ме? Жоқ қой? Бұрын қазақтың балалары ұялатын. Төмен қарап, беттері қыпқызыл болып қызарып кететін. Бүгінгі балалар сенің үстіңнен басып өтіп кетеді ғой. Қағып, соғып кетеді. Біз оны опонай өмірге жаба саламыз. Оралда өткен бір кездесуде полковник пе, майор ма, бір үлкен кісі «өмір сондай ғой, заман сондай ғой» деп қоймайды. Мен жаңа сойылған малдың ісі бұрқырып бақанда ілулі тұрған етіне бір секіріп, екі секіріп жете алмағаннан, істер амалы жоқ, кейін бұрылып кетіп бара жатқан күшіктің «сасық ет екен...» деп айтқан мысалын келтірдім. Менің бір студентім айтады: «Ағай, менің әділетті адам болғым-ақ келеді. Бірақ, айналамағанының бәрі әділетсіз адамдар болғаннан кейін мен де амалсыздан әділетсіз болып жүрмін» дейді... **Онымен де қоймайды, одан әрмен толықтыра түседі: «Ағай, айтыңызы,**

менің жалғыз өзім әділетті болғаннан не өзгереді?» дейді. Көрсеніздер ме, қандай философия! Ал, бұндай философия кімдердің философиясы? Надандардың философиясы! Неге надандардың философиясы? Өйткені, Абай атамыз айтып кетті ғой:

«Көп айтса — көнді.

Жұрт айтса — болды.

Әдеті надан адамның».

Надан адам деген кім? Өзіндік пікірі жоқ адам. Теледидардан «Қалаулымды» көреді, ананың айтқанын, мынаның айтқанын естиді, сонымен болды. Көруге тиіс нәрсені көрмейді. Пайғамбарымыз (с.ә.с.) өз хадисінде айтқан екен: «Қарапайым болындар! Қарапайым болындар! Қарапайым болындар!» Бұл сөздің шешуі былай екен: миды жаман ақпараттан сақтау, құлағыңды жаман музыкадан, өсек-аяннан сақтау көзінді жаман нәрседен сақтау және бір адамның тамағын ішу. Қарапайым болу — қарабайыр болу емес, шатастырмаңыздар. Қарапайымдылық — даналық! Бүкіл даналықтың табиғаты қарапайым болады. Оралхан Бөкейдің мынадай сөзі бар: Күн, жер, аспан — осыларды түсінген адам данышпан болады. Күннің қадырын, таза ауаның қадырын түсіну үшін міндетті түрде ауыруымыз керек пе? Ауырып, бүкіл жиған-тергенің саған керек болмай қалған кезде, қарапайым нәрселердің қадырын сонда ғана түсінеміз бе? Түсіну үшін міндетті түрде төсекке таңылып жатуымыз керек пе? Абай айтады: «Иттікпен мал табасын. Бүкіл өмірінді иттікке арнайсың. Алысасын, жұлысасын. Ақырында, бүкіл өмірің өткенде, сол иттікпен тапқан малыңа бір күндік өмір сатып ала алмайсың».

Мұқағали «Бір күндік сәуле» деп жазды. Кім қазір бір күндік сәуленің қадырын біліп жатыр? Стив Джобс: «Адамның 6 досы бор, соның біреуі — күннің сәулесі. Жұрт ойлайды, менің өмірім керемет шығар деп. Жоқ, мен кәзір артыма қарап отырсам, бүкіл өмірімде жұмыстан басқа ештеңе білмеген екенмін. Сөйтсем, жұмыстан басқа да жақсы нәрсе көп екен. Біз балаларымызды бай болуға емес, бақытты болуға үйретуіміз керек екен».

Адамбыз, көп нәрсенің қадырына жоғалтқан кезде барып қана жетеміз. «Тіршіліктің қадырын кім біледі? Қазақта мақал бар: **«Тіршіліктің қадырын өліп, көрде жатқан адам біледі. Тыныштықтың қадырын толғатып, бала тапқан әйел біледі».** Біздің, еркектердің, тыныштық деп жүргеніміз далбаса. Оның қадырын білу үшін біз тоғыз ай күн көтеріп, толғатып, бір аяғымыз жерде, бір аяғымыз көрде тұрып бала тууымыз керек. Адам ішінен адам шығу деген — қиямет! Сол азаптың шыңына жеткен адам ғана тыныштықтың қадырын біле алады. Сол себепті, әйелдер көбіне еркектерді, күйеулерін басып отырады: «Тыныш! Бере сал. Ұрыспа! Қоя сал».

(Жалғасы — келесі санда)

Қазақға түсірген
Өмірзақ АҚЖІГІТ

Абзал ҚҰСПАН:

БҮГІНГІ ТАҢДА 50000 ОРАЛМАННЫҢ ҚҰЖАТ МӘСЕЛЕСІ ШЕШІЛМЕЙ ЖАТЫР

«Отан — оттан да ыстық» жобасы аясында, 2018 жылдың ең аты шулы іс Сайрагүл Сауытбайдың бас бостандығына қол ұшын берген заңгер Абзал Құспанмен пресс-конференция өткізілді. Басты тақырыпта азаматтық алу, ыхтиярхат алу, құжаттардың мерзімінің өтуі және одан басқа туындайтын құжат мәселелердің шешілуі талқыланды.

на бір рет құжат мәселесі жайлы кеңес беру, облыстарда тұрып жатқан оралмандармен көші-кон инспекциясында кездесу өткізу, Халыққа қызмет көрсету

орталықтарында қосымша «оралмандардың құжаттарын қабылдау» терезесін орнату.

Қатысушылар заңгердің кеңесін алып, арыздарды жинау пресс-конференция аяқталған соң лезде басталды. Түрлі себептермен келе алмаған қандастарымызға жедел желіге хабарласуына немесе «Адырна» сайтынан толық ақпаратпен танысу мүмкіндіктерінің бар екенін айтты. Келесі кездесуді 27 қыркүйек күні Есік қаласында өткізу жоспарланып отыр.

qamshy.kz

Абзал Құспанның айтуы бойынша бүгінгі таңда 50000 оралманның құжат мәселесі шешілмей жатыр. Медициналық көмек алу, жұмысқа орналасу, балаларды балабақшаға не мектепке кезекке қою деген басты қажеттіліктерден үзілген азаматтарға көмек беру жобаның басты мақсаты болып табылады. Заңгердің басты шешімі барлық қиын жағдайға тап болған азаматтардан арыз жинап, бірлестік атынан уәкілетті Министірлікке ұсыныстар мен шағымнан жиналған құжаттамаларға шешімін табуы өтіну.

Басты ұсыныстарда: аптасы-

Қазақстан азаматтарының ақшасын инфляция жұтып жатыр

Сенат депутаты Мұрат Бақтиярұлы Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының жұмысына қатысты өз пікірін ортаға салып, қор басшыларының қателіктерін атап, халықтың көкейіндегі ойларды дөп басып айтты.

Мұрат БАҚТИЯРҰЛЫ,
Сенат депутаты:

— Біз кеше осы мәселені комитетте талқыладық. Мені қайран қалдыратын үш мәселе бар. Біріншіден, бұл Қазақстан халқының бірыңғай зейнетақы жинақтаушы қоры деп аталады. Яғни, халықтың қаржысы. Ал зейнетақы қорының кірісі өте төмен. Инфляция жұтып жатыр. Ол дегеніңіз әрбір Қазақстан азаматының сеніп берген ақшасы ғой. Ол сол азаматтардың ертеңгі зейнетақысы.

Маған сайлаушылар арыз-тілектерін айтып жатыр. Осы қаржыны қорға емес, банктерге депозит ретінде салсақ бізге тиімдірек болар еді дейді. Қараңызшы, бір азамат банктегі депозитке 1 миллион салса, жылына 120 мыңнан көп кіріс көреді екен. Бұл дегеніңіз қазіргі қордағы кірістен 3-4 есеге үлкен.

Екіншіден, қордың шығыны көп. Мысалы, бізде 14 облыс бар. Алматы, Астана қаласы бар. Оған енді Шымкент

қаласы қосылды. Бұдан өзге облыстар мен ондағы шағын қалалар бар. Осы жерлердің барлығында дерлік зейнетақы қорының кеңселері жұмыс істеп жатыр. Міне, сол кеңселердің барлығын қор жалға алып отыр. Қазір штаттарында 2 мыңға жуық адам жұмыс істейді. Енді қараңыз, әрбір жұмысшыны ұстап тұру үшін қор қыруар қаржы шығындайды. Мысалы, 1 адамға жылына 17 миллион теңге жұмсалады. Ол деген әлгі қызметкердің жалақысы, оның кеңсесі, оның керек-жарағы, оның іс-сапар шығындары т.б.

Сондықтан, мен оларға сол офистерді жалға алмай, сатып алуды ұсындым. Иә, барлығын бірден сатып алу мүмкін емес. Бірақ кезең-кезеңімен жүзеге асыруға болады ғой. Биыл 1-2 кеңсе сатып алсын, келер жылы тағы солай...

Үшіншіден, Қазақстанда

экономикалық белсенді, яғни еңбекке қабілетті адам саны 10 миллионды құрайды. Оның 6 миллионға жуығы зейнетақы қорына салым салады. Айлығының 10 пайызын. Ал тұрақты түрде жылдың 12 айында салым салып отырған адам саны 1,4 миллионды құрайды екен. Қалғандары жылына 1-2 рет қана салым салады. Сондықтан, бұл үшінші мәселе. Кіріс өте төмен.

Осыдан кейін сұрақ туындайды. Бізде кезінде 78 зейнетақы компаниясы жұмыс істеді. Араларында бәсеке болды. Нарықтық экономика қатынастарына сәйкес, әрине. Сосын Үкімет осы Бірыңғай зейнетақы жинақтау қорын құрды да, жаңағы 78 компанияны әкеп біріктіріп тастады. Енді осы қорды қайтадан жекеменшікке бөлу туралы сөз шыға бастады. Сонда кезінде не үшін біріктірді? Логикаға сыймайды. Әуелі оны жинаймыз, сосын қайта бөлеміз...

abai.kz

■ КӨЗҚАРАС

ФЕРДОУСИДЕГІ

БАЛАЛАРҒА ХИДЖАБ КИЮДІ МІНДЕТТЕП ОТЫРҒАН АТА-АНАСЫ ЕМЕС

Мақтаарал ауданының әкімі Бақыт Асановтың назарына!

Ел құлағы елу. Жұрттың бәрі сауатты. Ақ пен қараны ажырата алады. Футбол ойнаумен іс бітпейді.

Ерсұлтан Әбди фейсбук парақшасына былай деп жазады: «Мақтаарал ауданы Жаңажол ауылдық округіне қарасты А.Фердоуси атындағы жалпы орта мектепте «Спорт бізді біріктіреді!» атты кіші футболдан өткен достық турнирінің ашылу салтанатына қатысқан аудан әкімі атышулы мектептің ата-аналары мен мектеп әкімшілігін заңға бағынуға шақырды.

Бұл туралы Мақтаарал ауданы әкімінің баспасөз қызметі мәлімдеді. Бұл мәселенің байыбына бармай жауырды жаба тоқып, жалпақшешейлікке салынған қазақлық деп білемін. Сондықтан, елді шұлтқан А.Фердоуси атындағы тәжік мектебіндегі оқушылардың формасына байланысты әңгімеге қосарым мынау:

Заңды қаталдату керек. Айыппұлды көп салу керек. Ауыл адамдарының арасына іріткі салып жүрген сол ауылдың ұлты тәжік азаматтары екені анық. Оларға тыныштық жақпайды. Себебі, мен өзім Жана ауылдың адамымын, онда да жартылай тәжік тұрады. Мешітте де, мектепте де, дүкендерде де, ауыл жиындарында да артық әңгімені бықсытатын бір-екі бұзық бар. Мына ауылда өзінің билігін жүргізгісі келетін және дін мен мектепті шатастырып алған шала молданың тірлігі байқалып тұр. Жамиғи мешітке Қазақстан мұсылмандар басқармасынан ревизия жасағаны жөн. Елден жиналған қаржының қайда кетіп жатқанын тікелей имамнан сұрау керек. Кей ауылдарда екі мешіттен бар; біреуі мұсылмандар басқармасына жеке адамның атынан салған адамның атынан тіркеледі де, жарғымен жұмыс істейді. Ал Жамиғи мешітте көпшілік ақша жинайды. Билік — сайланбалы молданың қолында. Сондықтан, солқылдақ діни наным-сенімге толық баға бере алмайтын буыны қатпаған балаларды ұлтына қарамай ата-анасына айтып, мектептен бос уақытында кейде сабақтан қалдырып, мешітке шақыра беретін, намаз оқуды насихаттай беретін жалған «білімпаз» молдаларды «су бетіне» шығару қажет.

Фердоусидегі балаларға діни атрибуттағы киімді міндетті түрде киіп отырған кім? Меніңше, ата-анасы емес. Бұл оқиғаның жазылғанына бірталай уақыт өтсе де ешкім жазаланған жоқ. Естеріңізде болсын, балалар өздері киемін деген жоқ. Киі, килеп отырған біреу бар. Мұқағали айтпақшы:

Әйтеуір, кінә тауып

бір жеріннен,

Сынауға тіптен құмар

кім көрінген.

Бірақ та білесің бе-ей, кім көрінген, Айтсын деп ақиқатты тіл берілген.

Аудан әкімшілігі заң орындарының қызметкерлері, ауыл ақсақалдары, ҚР-ның заңын менсінбей отырған кім көрінгенге «Шаңыраққа кара!» деп ескертетін уақыт келді деп санаймыз. Қиын-қыстау кезде Нұр ата тауларынан Тәжікстандағы соғыстан безер боп ашығып көшкен. Сөйтіп, Мырзашәлдің құтты қойнауында бауырмал қазақтың көмегімен қоң бітіп, «жабағысы көтерілген» ағайындарға өткен қиын күндерін және қазақтың мейрімділігін, кенпейілдігін еске алып тұрғанның айыбы жоқ шығар. («Рухани жаңғыру» аясында көшпенді, кірме халықтардың қазақ қамқор болған ұлттардың Алғыс айту рәсімдерін бір күндік шаралардан тұтас аудандық, облыстық, республикалық дәрежедегі мағыналы, мәнді жұмысқа айналдыру керек). Сарыағаштағы жалға жылыжайын берген жігітті тәжіктердің өлтіруі, Жетісай ауданының Ленин атындағы совхозында тәжік, қазақ қалыңыстары, үйлердің өртенуі (ақша алу үшін өздерінің қораларын қасақана өртегендер бар); бүлдіршін қызға арам ниетпен қол салу, Алматы барахолкасында жас қазақ қыздарын некелеп, артынан талақ ету фактілері, тәжік және басқа ұлттар өкілдерінің қолымен, ақшаның күшімен сатылған қазақ полицейлерін жәрдемімен жүзеге асып отырғаны бұлтартпас факт. Осының бәрі болған оқиғалар. Мұндай мысалдар жетерлік. Мен бұл ретте баспасөзге мәлім болғандарын ғана айтып отырмын.

Ендеше басқа ұлттармен қарым-қатынасты жақсарту үшін мерекелік концерттер емес, әр ауданда Айбарлы Ақсақалдар алқасы құрылуы қажет деп санаймыз. Оны Төре би дейсіз бе, Төбе би дейсіз бе өзіңіз білесіз.

Бұл — менің өз пікірім.

Мылтықбай ЕРІМБЕТ,
ақын

1.

— Мерзімді саяси, қоғамдық басылымда еңбек етіп, нәпақасын содан айыратын журналист ең алдымен, қалай дегенмен де, белгілі бір қоғамның, қозғалыстың, ағымның, т.с.с. жаршысы. «Кімнің жерін жайлап, шөбін оттасаң, соның сойылын соғарсыңның» кері. Бұл — заңдылық. Бұған көнбегеннің алды ашық, қол-аяғы азат. Талай журналистің орнын таппай, шықпаған төбесі қалмай жүргені де сондықтан. Тіпті, тәуелсіз басылымдардың өзінің демеуші — иелері бар. Толық тәуелсіз болу үшін өзін қожа, өзін би болуын, басылымды өз қаржына шығаруың керек. Ондайлар қайдан табылсын?!

Марқұм Алдан Айымбетов ақсақал ғана сондай қадамға барып, «Қазақ прав-

лымын көбейту секілді михнаты мол бейнетке ұласты. Ол өз алдына ұзақ әңгіме, мен бірер сәтін ғана еске салайын. Сол жылы Орталық Комитеттің ұлтымыздың үш арысын ақтау туралы қаулысы шыққан. Оның алдында осы қаулыны қабылдау жөнінде комиссия құрылғаны мәлім болды. Біз қаулының жариялануын күтпей, басқа басылымдардың алдын орап кету үшін Батырхан Дәрімбетовтің үш арыстың бірі Мағжанның өмірі мен шығармашылығы туралы көлемді мақаласын жариялап жібердік. Газет кешке шықты, ертеңіне Орталық Комитетке шақырылды. Міне, насихат бөлімінің екі нұсқаушысы (бірі марқұм болып кетті, екіншісі саламызда өте беделді қызмет атқарып келеді) ЦК ғимаратының ұзын дәліздерінің

тақырыптар мен айдарларға ерекше көңіл бөлдік. Ашық, батыл болуға күш салдық. «Қайнайды қанын» деген айдармен ұлт намысын қоздыратын мәселелерді қозғадық. Бұл сол кез үшін тым дөрекі, ерсі болып көрінді. Тіпті, белді басылымдардың бірі Абай өлеңінің мұнан тым сыпайы болып келетін «Ашиды жаның...» деген екінші жолын айдар етіп, дұрысы осы емес пе деп бізге үлгі көрсеткендей болды. Кейін «Ана тілі» газеті «Қайнайды қаныңды» тұрақты айдар етіп алды. Қай айдардың дұрыс екенін уақыт осылай көрсетті.

Иә, шенеуніктер, әсіресе, идеологиядағылары сол кезде әлі жау саналатын Мюнхеннің «Азаттық» сияқты радиостанцияларының хабарларынан (әрине, бізге қатыстыларынан) үзінділер топтамасын «Құлақтан кіріп...

Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының тұңғыш лауреаттарының бірі, «Алматы ақшамы» газетінің алғашқы бас редакторы, сондай-ақ кезінде қазіргі «ҚазАқпарат» агенттігінде жауапты хатшы, бас редактордың орынбасары қызметтерін атқарған ардагер қаламгер Исламғали Бейсебаевтың жас қаламгерлерге арнаған ой-пікіріне құлақ түргенде.

СӨЗБҰЗАРДАН ӘНБҰЗАРҒА АЙНАЛМАЙЫҚ...

дасын» шығарып, бір ерлік жасап еді. Бұл үшін соның қандайлық құқайларды көргенін жұрт біледі. Дегенмен, талай шындықтың бетін ашып, біраз мықтының пәпігін басып кетті жарықтық.

Осыдан келіп шығады: журналистік те кәсіп, ал әр кәсіптің өзін ұшпаққа жеткізер шеберлігі, ұстанымы болуға тиіс. Мысалы, кез-келген кәсіпкер өз өнімінің маркасын ұстайды. Тым сәнді, сапалысы өндірушіге де, алушыға да қымбатқа түседі, сапасызының сыры белгілі; көпшілік үшін ең дұрысы — сән-сапасы да, бағасы да тәуір, орташа өнім. Журналистің өнімі — мақаласы, жауапты — өзі, тақа басы. Бірақ қайткен күнде де проблемадан қаша алмайтындықтан (әңгіме қоғамдық, саяси басылымның журналистері туралы болып отыр), ол мәселеге шама-шарқынша бойлауға, соның нәтижесінде өзінің ұстанымын танытуға мәжбүр. Әрине, ашық айтуға, таныттырған немесе ұшындырып айтуға болады. Бұл енді оның ұстанымынан стиліне, шеберлігінен этикасына ұласады.

2.

— Сөз орайында тоқталуға тура келеді, мен бүкіл саналы ғұмырымда партиялық басылымдарда, мемлекеттік ақпарат агенттігінде еңбек еттім. Аудандық, қалалық, облыстық газет редакцияларында журналистік, басшылық қызметтерде болдым. Сексенінші жылдардың екінші жартысы жариялылық аталған кезең журналистикаға, әсіресе газеттерге соны леп әкелді. Ашықтық, батылдық үрдіске айнала бастады. 1988 жылы қазақ өнері мен мәдениетінің үлкен қамқоры, сол кездегі Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің идеолог-хатшысы Өзбекәлі Жәнібековтің тікелей бастамасымен (бұл үшін қаншама жүгіріп, әрекет етті десеңізші!) ашылған қазақтың тұңғыш кешкі газеті «Алматы ақшамының» алғашқы редакторы болу бақыты маған бұйырды. «Ақшамның» атынан басталған күрес («ақшам» — намаздың аты деп «саяси қырағылық» танытқандар алдымен Орталық партия комитетінің белді қайраткерлері арасынан шыққан) газетті таныту, оқырман тарту, тара-

бірімен мені бөлім бастығы Альберт Устинов жолдасқа алып келе жатыр. Республикадағы бас ғимаратты тұңғыш рет осындай жағдайда көремін деп кім ойлаған. Бірақ бұл екеуінің жазығы жоқ, тәртіп солай. Қайта, не үшін айыпты болғанымыз алдын-ала түсіндіргеніне рахмет. А.Устиновке айтар уәжімді іштей дайындап келемін...

Не керек, ЦК-ның қаулысы шықпай тұрып, М.Жұмабаев туралы материал беру саяси қателік деп табылды, бұл үшін маған шара қолдану қалалық партия комитетіне тапсырылды (мұны Устиновтің өзі телефон соғып орындады), ал Б.Дәрімбетов мақаласының жалғасын аталмыш қаулы жарияланғаннан кейін беру керек деп шешілді. ЦК-нің өзінен бірден редакцияға телефон соғып, баспаханада беттеліп қойған мақаланы алып тастауды, оқырмандарға оның жалғасын Орталық Комитеттің қаулысы шыққаннан кейін жариялайтынмызды айтып ескертпе беруді тапсыруға мәжбүр болдым. «Ақшам» сол күні киоскілерге кеш түсті...

Сонымен, бір-біріне «шакшаң бар ма?» деудің орнына «Ақшам бар ма?» дей бастадық деп қалжындайтын оқырмандар ЦК-ның қаулысын екі айдай сарыла күтумен болды. Бір қызығы, Мағжан туралы мақаланың жалғасы аталмыш қаулы шыққаннан кейін емес, қаулымен бір күні жарық көрді. Ертеңгілік газеттерде қаулы шыққанын көрісімен, баспаханадағы ақшамдықтар сол күні түс қайта киоскіге түсетін кешкі газетімізге бұрыннан теріліп дайын тұрған материалдың қалған бөлігін салып жіберді. ЦК-нің бір нұсқаушысы «бұларын қалай, ертең бермедіңдер ме?!» деген. Өздеріңізбен келісілген ескертпенің мәтінінде «бір күн кейін берілсін» делінбеген. «Қаулы шыққаннан кейін» деп көрсетілген. Қаулы таңертең жарық көрді. Ал мақаланың жалғасын біз түстен кейін жарияладық. Демек, «Қаулы шыққаннан кейін жарияланады» деген ескертуді орындадық деп жауап бердім мен. Біз Устинов үстемдігінен осылай есе қайтардық.

Жалпы, оқырманға танылу, таралымды көбейтуді мақсат тұтқан біз ақшамдықтар

ойды алар» деген айдармен жариялап отырғанымызды да жарата қоймады. Бірақ өлең жолының бір әрпін өз мақсатымыз үшін алып тастағанымыз үшін Абайдың аруағынан кешірім сұрағанымыз болмаса, шенеуніктерден бұл үшін кешірім сұрай қоймадық. Абай әннің құлақтан кіріп, бойды алатынын жазбай таныса, біз радионасихаттың да құлақпен кіретінін, бірақ бойды балбыратпай, оймен сананы алатынын аңғардық деп ойладық.

Қазір тағы бір белді басылым пайдаланып жүрген «Сырт көз сыншы» деген айдарды да алғаш рет «Ақшам» қолданды. Онда шет ел басылымдарындағы өз қоғамымыз сыналған материалдарды аударып беріп отырдық. Мұндай маман журналистер, саясаттанушылар өзімізде ол кезде әлі жоққа тән еді.

Басқа басылымдардан топтама беріп отыру да қазіргі газеттер үшін үйреншікті іске айналды. Бұл да «Ақшам» бастаған үрдіс болатын. Айырмасы — біз «Басқа басылымдардан» және «Қазақ басылымдарынан» деп жарыстыра, салыстыра жариялайтынбыз. Алғашқысын «Орыс басылымдарынан» деп беруге, рас, батпадық. Әйтпесе, осы айдар сұранып-ақ тұр еді...

Осылайша «Ақшамның» да, ондағы журналистердің де ұстанымы (позициясы) қалыптасты. Алайда ұстаным бар да, іш таным бар. Ішкі дүниен не дейді, нені қалайды, ортан не дейді, қоғам не дейді. Сондықтан, бұл екі үрдісті үйлестіру онайға соқпайды. Қоғамды сынау да оған қызмет ету екенін талайымыз біле бермейміз. Мұндайлар, әсіресе, шенеуніктер арасында көп. Бірақ осының өзі де заңдылық. Биліктің де өз ұстанымы бар.

Ұстанымдарының ұстасуынан әдетте, бір жақ, яғни билікті сынаушылар жапа шегіп те жатады. Ұстаным мен ішкі танымды үйлестіру үшін, таразының екі басын тең ұстаған секілді, журналистер сынаған субъектісінің шымбайына батырса да шамына, арына тимей, шектен шықпай сілкілесе, «мақтамен бауыздаса» деймін. Манадан бері айтып отырғаным, «мен, мен едім» деп мақтанудың емес, өмір тәжірибесі көрсеткен сақтанудың

камы деп түсінгейсің, қаламдас іні, қарындастарым! Әрине, сақтан дегенде, бұғып қал демеймін, бірақ шектен де шықпа, орташа, әділ ұстанымда бол деймін.

3.

— Журналистің басты құралы тіл екені даусыз. Сонымен бірге тілді үйретуге, дамытуға, кей тұстарда керісінше, оны бүлдіріп, ластауға да басылымдардың әсері мол екені анық. Әсіресе, ана тіліміздің мемлекеттік тіл мәртебесін толық, талассыз жеңіп алу үшін күрес жүріп жатқан қазіргі кезде журналистер тіл тазалығын қатаң сақтап, таза сөйлеп дұрыс жазуда үлгі болуға тиіс. Өйткені, тасқа басылған сөздің әсер күші ерекше болады. Жұрт соған жүгінеді. Қайталана берген сөз қате болса да, көз, құлақ үйрене келе сіңісті болып кетеді. Кезінде «самолетті» «ұшақ» деп алғанда талайымыз үре қарағанбыз. Бірақ, қапелімде одан тәуір ештеңе ұсына алмадық. «Ұшақ» сөзі міне, сіңісті болып кетті. Кейінірек сөздіктерді аударыстырып, ойланып-толғанып көрсем, «самғауық» деген сөз бұл атауға дәл келеді екен. Ракетаны «зымыран» деп кеттік қой, сол сияқты «самғауық» немесе «самғауыр» сөзінің түбірі «самғау» болғандықтан, дыбысталуы да «самолетке» ұқсастығы себепті, ә дегенде осы атау қолданымға түскенде дұрыс қабылданып кетері сөзсіз еді! Әдетте журналистер, әсіресе, күнделікті газет шығаратындары, эфирде, экранда сөйлейтіндері сөз қолданымды асығыс, жөпелдеме әрекетке көп барады. «Дүңгіршік» атауы да осындай жасандылықтың бір мысалы. Ешқандай сөздікте мұндай сөз жоқ. «Қаңғыр-күңгір», «даңғұр-дүңғыр (дүңгір)» деген дыбысты бейнелейтін сөздер ғана бар. Жарайды, «дүңгір» түбірінде мағына бар делік. Алайда ол «үйшік», яки шағын дүкен мағынасын бермейді ғой. «Дүкеншік» десе бір жөн. Әрі-беріден соң «дүңгіршік» делініп отырған «киоск» түрік сөзі екенін білмеген қаламдастарымызға не деуге болады?! Оны қазақы мәнермен «күйеске» немесе «киоскі» деп жазсақ, айтсақ неден кенде болар едік. Бүлдіргеніміз бір бұл емес, толып жатыр. Бірақ, айтпаса атасы өлетіндей бір сөз бар. Соны айтайын. Ол «дүкен» атауы. Тілімізде бұрын «магазин» де, «дүкен» де бар-тұғын. Тәуелсіздік алған соң «магазинді» орысқа қалдырдық та, «дүкенді» соның аудармасы ретінде күллі маңдайшаға іліп қойдық. Шынында, «магазин» араб сөзі де, «дүкен» — парсы сөзі. Алғашқысы дүние жүзіне тараған атау. Сауда орындарына, мекемелеріне қолданыла береді. Біз оны үлкен магазиндерге қолданып келдік. Шағындарды «дүкен» деп атадық. (Лавка — дүкен, автолавка — автодүкен). «Ұста дүкені» дейтін қазақтар әлі де бар. Қысқасы, сауда орындарының үлкенін — магазин, шағындарын дүкен десек орынды болар еді. Магазинге қазақы әуен беріп «мәгәзін» десе жетіп жатқан жоқ па?..

Асықпайық, халық қалай сөйлейді, білікті ғалымдарымыз не дейді, анысын аңдып, соның бағайық, білгішсініп, әркім өз ойымызға келген атауды тықпалай бермейік; әуелі өз сөз байлығымызға үнлейік, тіл заңдылығын зерттейік, одан соң орысша көрінген сөздің бәріне (Еуропадан келсе де) арабша, не парсыша баламасын жапсыра салмай, түркі тілдес бауырларымыздың сөздіктеріне де жүгінейік. Әйтпесе, өз кәсібіміздің атауы «журналисті» де жүз құбылтып жүре береміз. Дұрысы, меніңше, «журналист» те, «жорналшы» да емес, «журналшы». Иә, қазақты ерекше әнші етіп жүрген «ә», «ғ», «н», «ө», «ү», «і» секілді ешкімде жоқ әріптер мен дыбыстардың бірі — осы «ү».

Бұл дыбыс-әріптерсіз қазақ тілі барлық махам-мәнерінен айырылады. Бір ғана «н» дыбысын «ыңылдап» көріңізші! Ал мұнсыз қазақтың әні бұзылады. Яғни, осы бетпен кете берсек, сөзбұзардан әнбұзарға айналамыз. Сөйтіп, бүкіл ұлттық қасиеттен ажырай бастаймыз.

Жә, бұл енді өз алдына бөлек, терең, күрделі әңгіме.

Жазып алған:
Қ.САФАТҰЛЫ

Егер оны көшеден көріп қалсаңыз, танымауыңыз мүмкін. Жиын-тойға барғанда, тіпті, бір дастарханда отырсаңыз да оның артист екенін білмей қалуыңыз да ғажап емес. Себебі, ол – сондай. Сөзге шешен, пысық емес. Алғыр деп те айту қиын.

Қарапайым... Көбінде үндемес. Сөзге шорқақ. Кейде «артист» деген ұғымның альтернативі сияқты. Біздің психологияда артист деген басқаша. Кешегі Шәкен Айманов пен Елубай Өмірзақовтар, болмаса біздің қазіргі ақсақал Асанәлі Әшімов пен Әнуар Молдабековтер сияқты бүкіл елді аузына қарататындар. Жиын-тойдың нысанасы болған «түсінікті» Тілектес бұзған. Артистің бәрі – әнші емес, актердің бәрі – анекдотшыл емес, олардың да арасында үндемейтіндері бар екенін көрсетті. «Үндемес» демекші, есіме амалсыз Иннокентий Смоктуновский не Александр Кайдановский түседі. Екеуі есті де, ойшыл артистер еді. Иннокентий Смоктуновский – әлемге әйгілі Ұлы актер болатын. Ол біресе Гамлет, біресе Сальери, Чайковский, болмаса князь Мышкин... Толып жатыр. Бірақ, ол ешқашан өзін артисттің деп жар салмайтын.

Талғат ТЕМЕНОВ
Қазақстанның
Халық артисі, профессор

Әлі есімде. Бала кезім. Біздер Мәскеуге барғанбыз. Ол кезде сондай дәстүр бар-тын. Мәскеудің театрларына кіру – қиынның қиыны. Сол күні Кіші театрда Л.Толстойдың «Царь Федор Иоаннович» спектаклі болатын күн екен. Борис Равенских. Билет тұрмақ, контрамарка жоқ. Бір топ билетсіз көрермен артистер кіретін дәлізде тұрмыз. Бір сәт сырттан И.Смоктуновский кірген. Ел у-шу. Билет сұрап жатыр. Ол аса құрметпен, ыждаһатпен билет жоғын айтып өте бергенде мен қарап тұрмай: «Иннокентий Михайлович, вы Царь или не Царь?» дегенмін. Дәл осы сөздер. Бұл И.Смоктуновскийдің осы спектакльде айтатын сөзі-тін. Ол күліп жіберді де, қайдан екенімді сұрады. Қазақстаннан деп мен де айтып үлгердім. «Мына екі балаға билет тауып бер» деген ол қасындағы біреуге. Иә... Мен сол күні ұлы Смоктуновскийдің өзін көрдім. Ол ойнаған «Царь Федор Иоанновичті» тамашаладым. Дәл сол сияқты Тілектесті де мен әкемтеатрдың артистер кіретін дәлізінен көрдім. Билет сұрағам жоқ. Уақыт сұрадым. «Сағат неше болды екен?» дедім. Ол айтқан. Сұраған себебім, Тілектес Мейрамов Қозыны ойнайтын артист еді. Маған уақытты білу емес, маған Тілектес көңіл аударма дегем. Себебі, ол кезде мен де өнер өлкесіндегі ең бастапқы сағы театр факультетінің I-курс студенті едім. Ал Александр Кайдановскиймен жақсы жолдас болғанмын. Екеуіміз бірге оқыдық. Екеуіміз де Сергей Соловьев шеберханасында болдық. Александр біртоға, үндемес. Көбінде ойланып отырады, аузын ашпайды. Аузында сигарет, қолында – кофе. Ал ойы жырақта, басқа әлемде жүреді. Ұстазы А.Тарковскийдің «Сталкер» фильмінде басты рольді сомдаған. Сол фильмі үшін «Оскарға» да ұсынылған. Кейде біздің Тілектес Мейрамов та сол Саша Кайдановский сияқты. Н.Михалковтың сол А.Кайдановский түскен фильмі бар. «Свой среди чужих, чужой среди своих» деген. Өзіміздің ішіміздегі бөтен кісі, жат. Кейде ол осылай көрінеді. Кейде ол жайлы дәл осындай ойға қаласың. Себебі, ол – үндемес. Ұлы Ғабеннің – Ғабит Мүсіреповтің «Ақан сері – Ақтоқтысындағы» – мылқау, И.Тургеневтің «Герасимінде» – му-му, Киплингтің «Мауглиінде» – Маугли, В.Гюгоның «Париж Құдайана шіркеуінде» – Квазимода да үндеместер. Не көп сөйлемес кісілер. Әлде Э.Хемингуэйдің «Шал мен теңізінде» – Шал, болмаса Ш.Айтматовтың «Теңізді жағалай жүгірген тарғыл төбетіндегі» – Орган карт – көп сөйлемес – түйықтар.

Тілектестің өнер көгінде жарқ етіп көзге түскен кезі Ә.Мәмбетовтің «Қозы Көрпеш – Баян Сұлу» спектакліндегі Қозының ролі. Бұл қойылым Ә.Мәмбетовтің үлкен суреткер ретінде қалыптасқан шағы-тын. Жалпы «Қозы

Үндемес

Көрпеш – Баян Сұлу» – әдебиетіміздегі інжу-маржандарымыздың бірі де бірегейі. Бір жарым жылдық тарихы бар эпосымыз. Қырғыздардың «Манасы» болмаса, Әзірбайжан бауырларымыздың өздеріне теліп жүрген «Қорқытпен» қатар тұрған біздің мақтанышымыз. Эпоста екі ғашықтың іңкәр сезімі, оларға қастандық жасаушы қара күш айтылады. Бір сөзбен айтқанда мәңгілік тақырыптар. Жетімдік, жесірлік, озбырлық, батырлық, байлық, кедейлік. Егер көне Рим, Византия, Грекия өздерінің сәулетімен, көркемсуретімен мақтанса, бізде аузымызды толтыра айтатын осы эпосымыз «Қозы Көрпеш – Баян Сұлу» емес пе?

Тілектес – Қозы Көрпеш, Торғын Тасыбекова – Баян сұлу, Асанәлі Әшімов – Қодар, Әнуар Молдабеков – Жантық. Нағыз төрт тауған, квартал. Бұл спектакль М.Әуезов театрының ең бір сәтті де тәтті

шыққан қойылымы болатын. Сол себепті де 1980 жылы әкемтеатр Франциядағы Нант қаласына осы қойылымды алып барған. Тілектес қап-қара қою шашы желбіреп тас үстіне секіріп шыққанда оның қазақ өнерінің биігіне шығуға ұмтылғаны болатын. Оның бойындағы тазалық, адалдық, қорғансыздық, сенгіштік, ақкөңілділік, ең бастысы оның таза махаббаты сахнадан ескен көктемге самалдай бейкүнә еді. Мүмкін сахнаның біз білмейтін, оны қарапайым сөзбен айтып жеткізе алмайтын қасиеті – бойындағы клетқан, жан-жүрегің, алпыс екі тамырың, құйқан, төбе шашың – осы бұлаң сезімге елту, құлау, сенуден болар. Сахнадан айқайлаған батырды да, күлкіден домалап көзіңнен жас аққанша күлетін комедияны да, жылағанда партер тұрмақ, балкон да «аһ» ұратын трагедияны да ойнауға болады. Ал, ең қиыны

– махаббатты ойнау. Сүюді көрсету. Сенің кейіпкеріңнің шын ғашық екеніне көрерменді нандыру. Бұл қиынның қиыны.

Тілектес Мейрамов өнерге ойда-жоқта келеді. Әуелі, «Зооветке» түсті. Бір кезде Асанәлі Әшімов те дәл сол зооветке барам деген. Әкесі Уахит ауылдағы сыйлы азамат еді. Колхоз бастығы, совхоз директоры дегеніңіз ол кездерде үлкен қызмет болатын. Ал, Уахиттің ағасы Мақажан қайда көшсе, сонда бірге көшіп-қонып жүре беретін. Тілектестің негізгі биологиялық әкесі осы – Мақажан. Бірақ бауырына басқан Уахит болатын. Бұл өзге халықта жоқ, тек қазақ халқында ғана бар, әлі күнге осы құбылыс ғылыми түрде өз бағасын ала алмаған дәстүр. Нағыз адамгершіліктің, туыс-бауырмалдықтың, тіпті, үлкен гуманизмнен туған... Қазақта ғана бар жөн-жоралғы. Осындайда Тұманбай Молдағалиевтың өлеңі еріксіз еске түседі.

Екі әкенің, екі ананың ұлымын,
Екі ананың бірдей алдым жылуын.
Екі әкенің өжеттігін алдым мен
Екі әкенің жығылмаған туымын.
Иә, Тілектес те дәл осы Тұм-аған сияқты. Екі үйдін, екі шақырақтың ма-

хаббатына бөленіп өсті. Бірақ, Тұм-аған бала кезден бірден «ақын» боламын деп шешсе, Тілектес мектеп бітірген соң «құрылысшы» болғысы келді. Ол кезеңде қазақ үшін, әсіресе ауылдық жерде екі мамандық ер азамат үшін сыйлы болатын. Не зоотехник, не инженер... Тілектес осы екі мамандықтың да басын шалды. Екеуінің де соқпағына шығып көрді. Алайда ол басқа жолды таңдады. Қазақ екінің бірі – әнші. Тілектес те осы әнге құмар-тын. Оның үстіне Арқа жері, Қарағанды өңірі – өнерлілерге бай өлке. Ақын-жырау, сал-серінің отаны. Тәттібет, Мәди Бәпиұлы, Сәкен Сейфуллин, Қасым Аманжолов, Ақселеу Сейдімбековтердің кіндік қаны тамған жер. Тілектестің де әжептеуір дауысы бар. Қазақша, орысша айта береді. Әр кәлләда – бір қиял. Тілектес те бала кезінде «әнші болсам» деп ойлайтын. Бірақ арман-қиял

Ғ.Мүсірепов «Қозы Көрпеш-Баян Сұлу»,
Сахна көрінісі, 1984 жыл
Франция, Нанси қаласында гострольде

өз алдына, ал әкенің жоспары өз алдына. Тілектес Қарағандыдағы политехникалық институтқа түсуге келген.

Уахит ұлының зооветке бармағанын түсінді. «Жарайды, сиырдың соңынан жүріп, зоотехник болғың келмесе, онда политехке бар. Галстук тағып, инженер боласың» деген. Алайда, бір күні Қарағанды облыстық «Орталық Қазақстан» газетінен хабарландыруды көзі шалып қалды. Онда облыстық С.Сейфуллин атындағы театрда бір жылдық театр студиясына шәкірттер жинап жатыр делінген. Тілектес не де болса, соған баруға бел шешті. «Не де болса, әйтеуір, өнерге бір табан жақын ғой. Облыс болғанмен ол кезде Қарағанды театры ел ішінде ауызға ілінген абыройлы театр болатын. Өйткені, онда Мүлік Сүртібаев, Әйкен Мұсабекова, Әнуар Молдабеков сынды үлкен актерлер еңбек еткен театр-тын. Әсіресе, Мүлік аға ол кезде өте танымал болатын. Ол түскен Павел Боголюбовтың «Қыз бен жігіт», Шәкен Аймановтың «Біздің сүйікті дәрігер» халық арасында өте ыстық фильмдердің бірі-тін. Тілектес те «Нар тәуекел» деп осы студияға келді. Ол кезде Хусейн Әмір-Темірдің жас кезі. Амангелді Тәжібаев та жалындап тұр. Әсия Аблаева апайдың да сол жас шағы. Міне, Тілектеске осы кісілер дәріс берді. Оның үстіне А.Шнайдерман – қазақ театрының бас режиссері. Жас Мейрамов осы театрдан көп нәрсе үйренді. Көп нәрсеге көзін ашты. Ең негізгісі өнер тек өлең айтудан тұрмайды екен... Оның ішінде де сан-саласы болатынын, әсіресе актерлық мамандықтың бар екендігіне көзі жетті. Жал-жал толқынды өзеннің кей жерінде иірімі болатыны

үйіне, дұрысы, Асқар Токпановтың пәтеріне имене көтерілді...

Көп ұзамай Амангелді Ұзақбаев, Қарабай Сатқанбаев, Сердеш Қажымұратов, Мұхан Шәкіров, Ерғали Оразымбетов т.б. балалармен I-курстың студенті болған.

***

Тілектес Мейрамов бір кездері театрдан кетіп, Мәдениет министрлігінде қызметкер боп істеді. Көп емес, 11 ай, 11 күн. Сосын қайтып келді. «Қайтқан малда береке бар» деген осы болар...

***

Ұстазы Асекең – Асқар Токпанов бұлар III-курсқа келгенде Жамбылға кететін болды. Аяқ астынан бұзылды. Облыстық қазақ театрына бас режиссер боп бекіді. Асекең – қазақ өнерінде өз орны бар ерекше тұлға болатын. Ешкімнен тайсалмайтын «Бетің бар, жүзің бар» демейтін кісі-тін. Жас актерлер болмай тұрсын, тіпті үлкен Серке Қожамқұловтар да Асекеңнен именетін. Өйткені, оның сөзі мірдің оғындай, бір сөйлесе тоқтамай, ұзаққа шабатын сөйгіліктей ноктаға бас имейтін. Сосын оқығанынан тоқығаны көп, Абайды жатқа соғатын, сөз сөйлесе мақалдап, мәтелдеп сөйлейтін, кейде тіпті өзі актер болып кететін нағыз ұстаздың өзі болатын. Бірақ нар тұлғалардың тағдыры оңай емес. Асекең де өмірінде көп қиындық көрді.

қуанышты күндері де болатын ол. Сол сапарда М.Әуезов театры шымылдықты Ғ.Мүсіреповтің «Қозы көрпеш – Баян сұлу» спектаклімен ашты. Бұл кезде Кіші театрдың дүрілдеп тұрған шағы. И.Смоктунский, Ю.Соломин, М.Царев, И.Ильинский, Б.Бабочкин, т.б. бар кезі еді.

19 мамыр күні дәл сол М.Әуезов театрының гастролі болатын күні Асекең – Асқар Токпанов Қарағандыға барды. Тойдың беташарын Асекең ашады. Кіші театрдың артистерін тізіп келіп, дәл қазір сол сахнада мына Уахиттің ұлы Тілектес Мейрамовтың ойнап жатқанын айтқанда, ел-жұрт гүрр ете қалады. «Қара баласының» Алматыда оқығанын білгенмен не бітіріп жүргенін білмейтін әкеге бұл төбеден ойнаған найзағайдай әсер еткен... Қуанған... Сенер-сенбесін білмей абыраған, толқыған, дегбірсізденген... тіпті көзіне жас алған...

Әттен... бірақ әкесі Уахит ұлының сахнадағы ойынын көрмей кетті. Алайда, «әкең өлсе, өлсін, әкеңнің көзін көрген, өлмесін» деген... Басқа ел-жұрт ағайын-туған, ауылдас, жерлертер Тілектес Мейрамовтың ол Қозысын бір емес, бірнеше рет тамашалады. Тек Арқа жері емес, Алтайдан Атырауға дейінгі Қазақ елінің басым көпшілігі жас актер, та-

лантты Тілектестің өнеріне куә болды. Тәнтіді.

***

Тілектес Мейрамовтың бүгінде шәкірттері жетерлік. Ол 2001-ден 2007-ге дейін Ғ.Мүсірепов атындағы Балалар мен жасөспірімдер театрының директор-көркемдік жетекшісі болып қызмет етті. М.Әуезов театрында 30 жылға жуық актер болды. Ол Қозыдан басқа «Амангелдіде»

Байғара, Ә.Нұрпейісовтің «Қан мен терінде» Ознобин, А.Сүлейменовтің «Жетінші палатасында» Жұмат, «Қыздай жесір – штат қыскартуында» Еркін, (А.Жағанованың «Беймаза әйелінде» Мәлік, «Жан алқымында» Ақан, Н.Әбутәлиевтің «Өттің дүниесінде» Жәңгір, Иранғайыптың «Шыңғыс ханында» Шыңғыс хан, Ә.Кекілбаев, «Абылай ханында» Қалдан Серен, т.б. қырыққа жуық образдарды сомдады. Тілектестің Қ.Қуанышбаев атындағы Мемлекеттік академиялық қазақ музыкалық драма театрында ойнаған рольдері де жетерлік. Ғ.Мүсіреповтің «Қозы Көрпеш – Баян Сұлуында» – Қарабай, Е.Жуасбектің «Антивирусында» – Асан; Т.Джудженогрудың «Көшкінінде» – ақсақал; Ғ.Мүсіреповтің «Ақан сері – Ақтоқтысында» – Науан, Р.Отарбаевтың «Көленкесіз жолаушысында» – Әкесі, Ж.Ануы «Жалын жұтқан Жанна д Аркында» – Кошон, В.Ежов «Тыраулап ұшқан тырналарында» – Лукьянов, М.Әуезов «Абайында» – Абай, А.Чеховтың «Ваня ағайында» – Ваня ағай бейнелерін кескіндеді.

Осы жерде оның Қ.Қуанышбаев атындағы Мемлекеттік академиялық қазақ музыкалық драма театрында В.Ежовтың пьесасы бойынша қойылған «Тыраулап ұшқан тырналар» спектаклінде полковник Лукьяновтың бейнесі. Бүкіл саналы өмірін Ел үшін, Отан үшін арнаған майдангер. Қарапайым солдаттан Үлкен қолбасшыға дейін бәрін білетін, бәрін танытын, ар-ожданын бәрінен биік қоятын полковник. Аяқ астынан істі болған қазақ жауынгерін Пернебек Боранбаевты Сібірге жібермей, бар жауапкершілікті мойнына ала білген ақсақал жауынгер. Өз басын өлімге тігіп, соңында қол басшыға кетеді. Нағыз жауынгерлер сияқты. «Честь имею» деп кеткен... Оң қолын шекесіне сарт еткізіп, қасындағы офицерлерімен қимай да кинала қостасқан сәті. Лукьянов-Мейрамов осы рольге ерекше дайындалған. Әрбір дайындық тек актер үшін ғана емес, режиссер үшін де, партнерлері үшін де үлкен мектеп, үлкен қуаныш болатын. Әншейінде де сөзге жок Тілектес Мейрамов бұл жолы да сол образға еніп кеткен. Иә, бұл Тілектес... көзінде мұң, қабағы қатулы... Қарапайым жауынгер – баласындай кіші сержант үшін жанын қиюға дайын... Актер соңғы сахнада дауысы дірілдеп, қасындағы офицерімен қостасқан. Ақсүйек. Басынан башпайына дейін интеллигент жан... Тілектестің көзінде, дұрысы жанарының түкпірінде жас... Бірақ шығармайды, көрсетпейді. Өйткені, нағыз офицер жылауға тиіс емес...

Кезінде қапылыста көз жазған ұлын дер кезінде аяламай қалғаны үшін бе, әлде әкелік сағыныштың сары ала зары ма... Біз білмедік... Біле алмайтын да шығармыз... Тіпті оны білудің де керегі болмас. Бізге керегі үлкен актердің бұл ойыны сол Мәскеудегі «Золотой Витязь» байқауында «Алтын дипломат» ие болды. Сондықтан болар, үлкен театр сыншысы Константин Щербаковтің «Известие» газетінде Тілектестің сөзімен басталған «Честь имею» мақаласы жарық көрді.

Иә... Көп сөйлемейтін, бірақ көп ойланып, қыруар іс бітіріп жүрген Қазақстанның Халық артисі, профессор Тілектес Мейрамов бүгінде 70-ке толған... Онда да ешкімге жар салмай, айқайламай, аттандамай келген. Үндемей келген... Өйткені ол солай... Үндемес.

сияқты өнердің де адамды еріксіз баурап, үнсіз тартатынын бас кезінде ол байқамай қалған. Өзінің курстастарымен бірге алғашқы кезде көпшілік сахнасына шыққан. Қара көлеңке залдан қалған сансыз көздердің сиқыры барын сана-сымен түсінбесе де, түсінігімен ұққан. Бірақ, бір жыл зыр етіп өте шықты. Нағыз оқу орнының Алматыда екенін біледі. Әсіресе, онда үлкен-үлкен ұстаздардың барын білді.

Әсіресе, аты дүрілдеп тұрған Асекеңнің бар екенін естіді. Асекең – Қазақстанның Халық артисі, профессор, алғашқы профессионал режиссер. Ұлы Мұхтар Әуезовтің «Абайын» алғаш қойған тұлға. Бір қызығы, Асекеңнің үйіндегі Күлән апай – жерлес. Тек жерлес қана емес, туыс болып келеді. «Суға кеткен тал қармайды». Баласының бетінен қайтпасын білген Уахит сол Күләш апайға телефон шалған. Мән-жайды білген. Ол кезде актер мамандығына екі жылда бірақ қабылдайтын кез. Бірақ биыл Асекең қабылдайды екен. Қазір бірінші топты қабылдап, бала жетпей онтүстікке кеткен екен. Жақында екінші тур болатынын естігенде қуанып кетті. Сөйтіп Сейділ Талжанов деген туысымен Тілектес алғаш рет Алматыға ұшты. Таңғы 7-де оны Фурманов пен Калинин көшелерінің қиылысындағы Асекеңнің үйінің алдына тастап кеткен. Тілектес Күлән апайының

Партиядан бір емес, екі рет шығып кеткен тентек мінез талант болатын. Содан болар басшылардың көбі Асекеңнен алыс жүруге тырысатын.

Иә, сөйтіп Асекең курсы Шолпан Жандарбековаға тапсырып, өзі Жамбылға кетті. Шолпан Жандарбекова Қазақстанның Халық артисі, «Қозы көрпеш – Баян сұлу» киносындағы Баянды экранда сомдаған актриса. Ұлы Құрманбек Жандарбековтың жары. Көзі үлкен, дауысы сыңғырлап шығатын, мінезі тұйық кісі-тін. Бірақ студенттер өзін балаларынан кем көрмейтін, қолындағы барын беруге аянбайтын еді. Тілектесті М.Әуезов театрына алып келген осы ұстазы болатын. Дұрысы, екінші ұстазы. Иә, Тілектестің бұл өмірде екі әкесі, екі шешесі, екі ұстазы болған...

***

Тілектес – өте тұйық. Дос дегенге талғаммен қарайды. Сондықтан да болар Тілектес көбінде жалғыз жүреді. Жалғыз өзі ой түбіне батады. Жалғыз өзі кейде театрда дайындалып жатады. Партнері жоқ болса, мейлі өзі жалғыз моноспектакльде де ойнай береді.

****

Тілектес әскерден келген соң театрға бірден араласып кетті. Көп ұзамай М.Әуезов театрының Москвадағы гастролі басталған. Әлемге әйгілі Кіші театрда қазақ өнерінің зор абыройы да

ФЕНОМЕН НОВОЙ ВОДЫ: В КАРАГАНДЕ В ПОДВАЛЕ ЗАБИЛ РОДНИК

Многие беды на Земле происходили и происходят из-за того, что человек выделил себя из единой природной системы и даже противопоставил себя ей: человек – царь природы! Раз он – царь, то не должен ждать милости от природы, а взять их от нее, и он привык думать и поступать по праву сильного. По этой причине человек ведет себя как завоеватель: освоение или покорение космоса, океана, целины, горных вершин и т.д. И с природой он не привык считаться, тем более Земля им воспринимается как неодушевленное тело – можно вести войны, проводить подземные и наземные испытания оружия, истреблять леса, загрязнять космос, землю, моря, реки, озера и т.д.

В КАРАГАНДЕ В ПОДВАЛЕ ЗАБИЛ РОДНИК!

Ныне подошло время коренным образом изменить отношение человека к природе – этому обязывают кардинальные изменения климата. Люди должны адаптироваться к новым условиям жизни и условия этой адаптации должны быть известны всему населению. Недаром многие новости о климатических изменениях отмечены как небывалые: люди должны осознать, что планета бесповоротно меняется, и она никогда не будет такой, как была прежде.

В июле этого года в теле-новостях показали сюжет: в подвале карагандинской многоэтажки забил родник. Лужа быстро расширяется, и жители утверждают, что наблюдают воронку. В ней исчезают все предметы, которые жильцы кидают в воду. Они подтвердили, что вода появилась в доме несколько лет назад. Она – причина плесени и сырости в квартирах. Но самое страшное – эта воронка растет. Жильцы 16 квартир боятся, что дом однажды провалится в эту дыру. Они поменяли водопроводные, канализационные трубы, теплосети в доме, думая, что это утечка, однако аномалия не исчезает.

Гидрогеологи считают, что возникновение ручья в подвале вполне возможно даже с воронками и родник для здания опасен как минимум трещинами. В акимате сообщили, что обычно подвалы заливают грунтовыми водами, например, из заброшенных шахтных подработок. А вот с родником они столкнулись впервые. Так что вопрос с оказанием помощи решается (informburo.31.kz, 24.07.18).

По информации контактера-проводника Галии Кажигалиевны Керей, полученной от Небесных Сил, «вода там появилась давно – жителям давали время для переселения в другое место. Но жители не виноваты, что дом построили на русле бывшей реки – теперь эта река Орсол проявилась там. Поэтому этот дом должны выкупить, т.е. местные власти должны вернуть жителям деньги или дать им равноценное жилье бесплатно, потому что этот дом построили местные власти. Жители не виноваты в том, что дом стоит не на положенном месте – этот родник проявил о себе знать еще три года назад, но никто не обратил на это внимание. Теперь Мы не можем останавливать движение воды реки Орсол

– это природный фактор, природа воссоздает ее. Проявление реки Орсол налицо, приход реки начинается с этого родника. Нынешний год – последний шанс, данный жителям. Этот дом обвалится, на том месте пробьется река Орсол – родник является ее началом. Жителей надо срочно переселить в безопасное место. Закон природы гласит: если ты испортил – ты же должен исправить».

Не лишне будет отметить, что такого рода происшествия будут увеличиваться: долгое время люди строили свои здания, не обращая должного внимания на бывшие русла рек, подземные реки, грунтовые воды и т.д. Например, в Алматы, в микрорайоне «Алғабас-6», без всякого землетрясения накренились два многоквартирных дома. И причины ЧП не только в грубых нарушениях строительства дома, но и в изменении климата, в ходе которого были и будут обильные осадки, оползни, появления новых водоемов и т.д. Скорей всего, дома были построены на месте бывшего русла реки или там есть подземная река.

В этом году вода пошла по старому руслу реки в г. Аягыз. Восемь домов рухнули из-за подтопления, опасно жить еще в 10 домах. Всего подтопило 189 домов. Сообщалось, что дома были построены на месте старого русла реки – никто не мог подумать, что вода опять сюда вернется. Но Земля, климат меняются: ныне человеку нельзя действовать как «царю» природы, надо поступать соответственно законам природы, Вселенной.

НЕЛЬЗЯ ОСТАНОВИТЬ ПРИБЫВАНИЕ НОВОЙ ВОДЫ

После наводнения в Атбасаре в прошлом году Галия Керей сразу заявила: «В Атбасаре не в первый год нещадно заливают, и природные явления не дают возможности для нормальной жизни людей. Поэтому пострадавших жителей необходимо переселять в другие благоприятные населенные пункты» (Қазақстан под натиском наводнений: появятся новые водоемы. qazaquni.kz, 09.05.2017).

В этом году Галия Кажигалиевна посоветовала не строить дамбу в Атбасаре – «это преграда для поступающей воды, которая ищет свое русло и будет рушить все на своем пути, в том числе и дамбу. Если бы

человечество не сопротивлялось спокойному прибыванию озера Есіл к своему истоку и не строило дорогостоящие и бессмысленные дамбы, вода прибывала бы по исконному руслу в спокойной тунели. Теперь озеро Есіл прибывает на свое исконное место и, конечно, зальет населенные пункты, которые были построены за все это время. От этого никуда не денешься – это уже природный фактор» (Почему Казахстан будет топить каждый год. qazaquni.kz, 24.03.2018).

Для адаптации и адекватного решения проблем властям надо все-таки обратить пристальное внимание на такой факт: каждый год идут наводнения в определенных областях, районах и городах. И, как говорит Галия Кажигалиевна, власти должны быть готовы к переселению жителей из этих опасных зон. Поэтому пострадавших жителей необходимо переселять в другие населенные пункты.

Надо понимать, что в ходе природной «перестройки» и в Алматы появятся проблемные районы или участки. Например, «сель» 2015 года выявил опасные участки вдоль русел рек; такие районы выявили и обильные дожди в прошлые годы. Как отметила Галия Керей, эти явления можно воспринимать как знаки природы о необходимости переселять людей подальше от русел рек. И к такой информации местным властям следует относиться с большим вниманием и ответственностью: в ряде стран водная стихия уносит человеческие жизни.

Но вода не только появляется, но и исчезает. Например, иногда снижается уровень Большой Алматинки. Конечно, можно объяснить тем обстоятельством, что за последние 30-

40 лет ледники во всех горных системах на планете уменьшились на 30%.

Это явление Галия Керей прокомментировала так: «Старая вода из Большой Алматинки ушла вниз, потихоньку приходит новая вода. Это явление – уход старой воды и приход новой – в разных регионах идет по-разному, где-то незаметно, где-то заметно, как в озерах Алаколь, Зайсан и т.д. Но суть явления – в появлении, появлении новой воды. Основное русло будущей реки Орсол – Большая Алматинка и Сайран. Пишут, что дно долины Большой Алматинки от противоселевой плотины до ГЭС-2 было застроено многочисленными кафе, ресторанами и гостиницами. Если придет новая вода, то все эти сооружения могут быть снесены, не говоря об угрозе жизни людей. Второе русло реки будет проходить там, где находится река Весновка. Оно дойдет до конца города Алматы, уйдет под землю, в дальнейшем впадая в озеро Цилена. Новая вода реки Весновка – это Орсол, устье под театром им. Ауэзова. Сам театр им. Ауэзова надо сохранить, как и многие здания советской эпохи: музей искусств им. Кастеева, кинотеатр «Арман», гостиница «Казахстан», гостиница «Алматы» и др., а также торговый центр «Мега». Со временем некоторые здания будут похожи на сооружения Москвы, площади – на Красную площадь. Также откроется исток озера Есік, который находится ниже истока реки Орсол. Вода озера Есік пойдет с гор Алатау по тому же пути, что и река Орсол. Открытие истока озера Есік будет происходить под давлением воды, но так как его русло завалено валунами и камнями, может произойти сход водно-каменно-

го потока, как и в прошлый раз, но опять-таки это будет не сель. Поток остановится под землей и будет формировать свое русло. На земле русло озера Есік появится примерно на расстоянии 1 км к западу от русла реки Орсол, дойдет до Чемолгана, там и остановится («Орсол» – общее название будущих рек не только в Казахстане, но на всей Земле, которые будут различаться по местности»).

ФЕНОМЕН НОВОЙ ВОДЫ

Все эти участвовавшие случаи появления воды, порой неоткуда, по старым руслам рек, наводнения каждый год подтверждают ранние прогнозы контактера-проводника Галии Керей о наступлении эпохи Водолея как времени появления новой воды и водоемов. По информации Галии Кажигалиевны, полученной от Небесных Сил: «Земля Казахстана не будет в нужде от появления новых рек, озер и морей. Уйдут под воду только те местности, где Земле мула пути устроены. На земле Казахстана сейчас происходит водообмен, то есть уходит вода, пропущенная когда-то к центру Земли через земли Марса и Сатурна, и прибывает исконная вода этой Земли, так как изначальным центром истоков чистой воды является земля Казахстана.

Люди не должны были устраивать гонку вооружений между собой, устраивать разбои сильных над слабыми, устраивать преграду природному фактору и многое, чего не опишешь, то, что выдумывают ученые.

Но людям невдомек, что необходимо что-то предпринимать, чтобы спасти человечество, живущее на путях русла реки Орсол. И это не потоп, а естественный водообмен, чтобы придать этой Земле прежний облик, изменить жизнь на этой Земле и защитить центр Земли от давления, которое просачивалось бы с других территорий через трещины.

По многим местам Алматы пройдет река Орсол. Там, где Чимбулак, устроится река Орсол.

Я хочу предупредить, что любое сопротивление, совершаемое людьми против действий Небесных Сил, приводящих Землю в свое первоначальное состояние, вызовет противодействие Небесных Сил».

КАК ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК В ДОМАШНИХ УСЛОВИЯХ?

Изучить казахский язык хотят по разным причинам. Кто-то недавно переехал в Казахстан и хочет избавиться от языкового барьера. Кому-то неудобно не знать родную речь. На посещение репетитора и обучающих курсов многим не хватает времени. Поэтому сегодня мы расскажем, как выучить казахский язык в домашних условиях.

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК С НУЛЯ

Методика обучения казахскому языку в целом не отличается от изучения языков других народов. Для начала необходимо создать базу, которая сделает дальнейшую учебу эффективнее.

Рекомендуем вооружиться онлайн-инструментами: они помогут выучить казахский язык в доступной интерактивной форме. Вот шесть интернет-ресурсов, которые подойдут как школьнику, так и взрослому:

1. «Казахский язык. Грамматика. Просто о сложном»

Создатель ресурса — Татьяна Владимировна Валяева. Чтобы помочь детям в учебе, она своими силами выучила казахский. Кроме того, Татьяна Владимировна сочиняет стихи, разбирается в астрологии и программировании. Последний навык помог ей создать сайт для всех желающих разобраться в нюансах грамматики казахского языка. Здесь собраны таблицы и множество уроков. Попробуйте и добавляйте в закладки.

2. Онлайн-курс Soyle.kz
Отличный инструмент, чтобы быстро освоить разговорный казахский язык, причем совершенно бесплатно. Здесь собрано 24 урока.

На Soyle.kz предусмотрено приложение для смартфонов. Выдалась пара свободных минут? Уделите их обучению. Это удобно в дороге, когда под рукой нет компьютера.

Методика обучения соединила традиционный подход с технологиями. Информация подается в виде специальных упражнений, а также аудио- и видеороликах. Также в вашем распоряжении словарь казахского языка и справочник по грамматике.

3. YouTube-канал Maksat Imangazi

Отличный канал для тех, кто знает английский язык. Максат Имангази в 24 уроках рассказывает об основах казахского языка, начиная от приветствия и заканчивая правилами грамматики. Если давно не практиковали английский и хотите изучить казахский, канал Максата — это отличная возможность «прокачать» сразу два языка.

4. Интерактивный обучающий сайт Uchim.kz

Известно, что эмоциональное подкрепление способствует луч-

шему запоминанию. А что, как не игра, вызывает эмоции? Сайт Uchim.kz помогает изучать казахский язык онлайн, буквально играючи. «Птички» и «Пузырьки» помогут наработать словарный запас и освежить знания.

5. Группа «Казахский язык» во «ВКонтакте»

Учить язык в среде единомышленников проще. Познакомьтесь с новыми людьми в группе «Казахский язык» и двигайтесь к общей цели. В этом сообществе можно не только пообщаться и спросить совета, но и найти обучающий материал. Вступайте в группу! И да пребудет с вами сила знаний!

6. Проверьте знания с Kazakhtest.kz

Выучив правила грамматики и тысячи слов, достигнув совершенства во всех обучающих играх, пройдите серьезное тестирование по казахскому языку. Этот сайт поможет. Тестирование проводится по системе КАЗТЕСТ, которая одобрена Правительством Республики Казахстан. Тут можно проверить навыки чтения, восприятия языка на слух, а также лексико-грамматические знания.

КАК ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ДОМА

Итак, имеем набор сервисов. Давайте поговорим о том, как применять их на практике. Для быстрого изучения казахского языка в домашних условиях есть несколько действенных методик. С чего начинать?

Первые уроки казахского языка посвятите освоению букв и звуков, чтобы в дальнейшем не

путаться в произношении и написании слов. Это основа, а, как известно, без прочного фундамента дом не построить.

К счастью, алфавит казахского языка, кроме привычных 33 букв кириллицы, содержит только 9 уникальных звуков: ә, і, ө, ү, ұ, ң, ғ, қ, һ. Поэтому первые шаги в обучении не покажутся сложными.

Освоив специфические буквы, купите казахский словарь. Выпишите слова, в которых присутствуют эти звуки, и поработайте над ними. Отточив произношение, переходите к увеличению словарного запаса.

Чем шире лексикон, тем лучше понимаешь собеседника и тем проще строить предложения. Выучить казахские слова можно со словарем или с помощью онлайн-сервисов, инструментов, которые мы упоминали выше.

языка. Специалист объяснит и покажет на примерах все правила грамматики. Если что-то непонятно, всегда можно переспросить.

6 СОВЕТОВ, КАК БЫСТРО ОСВОИТЬ КАЗАХСКИЙ

Как заставить себя начать обучение? Казахский язык для начинающих может показаться сложным, потому что люди ставят себе невыполнимые задачи — выучить 200 слов за день или освоить грамматику за неделю. Видя перед собой такой объем работы, легко поддаться лени. В итоге обучение так и не начнется.

Исправить положение поможет японская техника «Кайдзен». Она подразумевает занятие любым делом в течение одной минуты каждый день. За 60 секунд многого не сделать. Но это только

Учите готовые фразы для различных ситуаций: похода на рынок, поездок на общественном транспорте, культурного досуга, знакомств.

Если учить язык по словарю, из предложенных вариантов слов одного значения невозможно понять, какое лучше подходит в конкретной ситуации. Например, для слова «понимать» словарь предлагает девять вариантов перевода. Однако в речи чаще используют слово «түсіну». Если человек не носитель языка, он не сможет этого понять.

Для изучения готовых фраз рекомендуем книгу «Ситуативный казахский». Автор Канат Тасибеков собрал в ней бытовые фразы, которые чаще всего употребляют в жизни.

Используйте ассоциации. Информация лучше запоминается, если связать ее с образами. Народные традиции помогут учить казахский язык более эффективно. В казахской культуре множество пословиц и крылатых выражений. Изучайте их, узнавайте значения слов.

Кроме того, в ассоциативном обучении поможет чтение, просмотр фильмов на казахском языке, посещение национальных сайтов, прослушивание музыки. Обязательно посмотрите кинокартины: «Махаббат станциясы», «Шал», «Коктейль для звезды», «Менің атым Қожа».

Практикуйтесь. Старайтесь всегда применять свои знания, вставляя слова и фразы в речь. Лучшее место для этого — рынок. Казахи будут относиться с большим почтением к тому, кто пытается изучать их родной язык.

Если живете в Казахстане, читайте вывески, слушайте радио и запоминайте слова. Отличное решение — пообщаться с носителями языка в социальных сетях. Желющих найдете в тематических группах.

Чтобы быстро пройти все уроки казахского языка для начинающих и запомнить, о чем шла речь, используйте сервисы, о которых мы говорили. Не забывайте о регулярности: каждый день уделяйте обучению 10-30 минут, купите казахский разговорник и практикуйте готовые фразы. А главное — помните: «Көңілсіз бастаған іс көпке бармайды» — «Дело, начатое без души, начатым и останется».

ИЗУЧАЕМ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК: ГРАММАТИКА

Ни одну речь невозможно освоить в совершенстве, не зная грамматики. Казахский язык не исключение: правил написания и построения предложений в нем довольно много. Например, тут нет местоимений, обозначающих род. Привычные «он» и «она» заменяются на «ол».

Поэтому многим казахам сложно освоить окончания слов в русском языке. Все правила грамматики можно выучить дома, изучая и перечитывая тексты на казахском языке, однако это займет немало времени.

Если хотите быстрее разобраться во всех тонкостях, запишитесь на курсы казахского

первый шаг, который приведет к совершенному владению казахским языком.

Если одни не могут начать заниматься, то другие, напротив, нагружают себя слишком сильно. Увеличивайте нагрузку постепенно.

Главное в казахском для начинающих — это регулярность занятий. Достаточно 30 минут обучения каждый день, чтобы достичь впечатляющих результатов. При таком подходе еще останется время на домашние дела.

Слушайте. Если живете в Казахстане, прислушайтесь, как строят свою речь окружающие, и старайтесь запоминать.

В жизни говорят не так, как пишут в учебниках, поэтому лучше сразу практиковаться, разговаривая на «человеческом» языке.

В ПОИСКАХ ИСТИНЫ: ПЕРВЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФОРУМ ПИСАТЕЛЕЙ В АЛМАТЫ

По сути своей писатель – кустарь-одиночка. Тем важнее для него возможность встречи с коллегами, сотоварищами по творческому цеху – встречи, позволяющей уточнить систему координат, сверить векторы усилий. Ибо слово писателя уходит в массы, воздействуя на умы и сердца. Оно подобно грозовому разряду, несущему огромную мощь, но и дарующему атмосфере живительный озон.

ВЫБОР ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТИРОВ

«Роль современной литературы в изменяющемся мире» – так был очерчен круг вопросов на первом Международном форуме писателей, прошедшем в Алматы этими сентябрьскими днями. Более восьмидесяти художников слова из 17 стран Азии, Африки, Европы, Америки прибыли в нашу южную столицу, чтобы поделить свои сокровенные, понять, насколько их усилия созвучны эпохе, осмыслить те угрозы человечеству, которые несет в себе XXI век.

Разумеется, форуму предшествовала огромная подготовительная работа, проделанная нашим Казахским ПЕН-клубом и прежде всего его президентом Бигельды Габдуллиним. Все было предусмотрено до мелочей, форум прошел без сучка и задоринки, свидетельством чему могут служить восторженные оценки, данные форуму его участниками и прежде всего нашими гостями.

Идея провести такой форум появилась у меня в апреле прошлого года, когда президент Казахстана Н.А. Назарбаев выступил с программной статьей «Взгляд в будущее: Модернизация общественного сознания», где он заявил: «...Если мы хотим быть нацией со своим неповторимым местом на глобальной карте XXI века, то мы должны реализовать еще один проект – «Современная казахстанская культура в глобальном мире». Конечно же, речь идет о программе «Рухани жангыру», чтобы мир узнал нас не только по ресурсам нефти и внешнеполитическим инициативам, но и по нашим культурным достижениям, – сказал, открывая форум, Бигельды Габдуллин. – С этой идеей я обратился к акиму Алматы Бауржану Байбеку. Он как человек, тонко понимающий вопросы культуры, любезно согласился помочь. Бесценная помощь! Львиная доля затраченных средств на форум поступила от акимата... А тема нашей встречи – «Роль современной литературы в изменяющемся мире» – крайне актуальна. О ней размышляют сегодня лучшие умы человечества: философы, писатели, ученые, политики. Понятно, что когда мы говорим об изменяющемся мире, то речь, прежде всего, идет о глобализации. Бесспорно, она влияет на всю культуру человечества в целом.

Но наш разговор более локальный: как она воздействует на литературу? Живя в эпоху глобализации, мы невольно становимся участниками глубинных изменений культурных стереотипов. Глобализация придала современному миру невиданную динамику, став для наций и национальных государств (в том числе и молодых) своеобразным тестом на выживание. Она оказывает сильное воздействие не только на социально-экономические и политические, но и на культурологические аспекты развития общества, на выбор ценностных ориентиров.

...А дальше состоялся, как и следовало ожидать, большой и важный разговор о наболевшем, сверхтревожном. Нет-нет, там не было стремления найти некий общий знаменатель, а тем более всех к этому знаменателю подогнать. Там было время место и для неспешных суждений (из категории тех самых – «ума холодных наблюдений, и сердца горестных замет»), и для горячих дискуссий. Свою лепту в эти дискуссии внесли наш патриарх Абе Нурпейсов (его выступление смотри чуть ниже), Олжас Сулейменов, Мухтар Шаханов, Дулат Исабеков, Улугбек Есдаulet, Ирангаип. И, разумеется, наши гости – Владимир Карцев и Бахыт Кенжеев (США), Ханаан Аввад (Палестина), Юсуф Аминне Элалами (Марокко), Алексей Цветков (Израиль), Зейнеб Алие (Турция), Саймон Гейган и Саймон Холлингсуорс (Англия), Атанас Ванчев (Франция), Януш Вишневский (Польша), Михаил Делягин и Сергей Чупрынин (Россия). Далеко не все из заявленных участников форума смогли приехать в Алматы. У кого-то не получилось с визой, кто-то внезапно занемог. Приветственные письма в адрес форума поступили от известных писателей Андрея Битова и Тимура Зильфикарова (Россия), Сэндоогийн Хадаа (Монголия), Толена Абдикова, китайских писателей. Смагул Елубай и Сейдахмет Куттыкадам, к сожалению, накануне вылета с тяжелыми сердечными приступами легли в больницы. Куттыкадам сумел передать форуму свой доклад, поражающий глубиной и масштабностью видения проблемы. Тезисы доклада были зачитаны на форуме.

А еще были культурная программа для гостей, прием почетных гостей у акима города, экскурсия по Алматы и поэтический вечер

во Дворце молодежи КазНУ имени аль-Фараби. Все это уместилось в три стремительных дня...

Говорят участники форума

Абджимил НУРПЕЙСОВ

**«КУДА ВЕДЕТ ВЫБРАННАЯ
НАМИ ДОРОГА?»**

Писательское ремесло в чем-то сродни сосредоточенному и бесстрашному взгляду философов на важнейшие проблемы: и бытия, и смерти, и - поиска смысла. И точно так же писателю, не меньше чем философу, нужно высечь искру настоящего огня в сердце и сознании своего читателя. Ибо для нашего пишущего племени жизнь заключается прежде всего в пробуждении души, в попытке уяснить, что она рождена для вечных странствий и поиска.

Писатель и читатель пытаются по сути ответить на один роковой вопрос – куда ведет выбранная нами дорога? Не слишком ли далеко она увела нас от храма, в котором наши самые драгоценные сокровища и святыни? В отличие от бесстрашной философии, литература вопрошает сердцем.

А ведь жизнь устроена чрезвычайно сложно и постичь ее загадку можно лишь таким же сложным неоднозначным способом, а отнюдь не холодной/ сухой логикой. Ведь руководствуясь лишь ею одной, мы построили мир, где вслед за чеховским персонажем остается горестно повторять: «Человека забыли».

Когда размышляю над тем, куда все-таки привел нас взятый некогда курс на совершенствование и развитие умных технологий, в воображении возникает образ храма из золота и драгоценных камней, сотворенный руками талантливых зодчих. Вопиюще пустой внутри храм! Никто не скажет, в какой стране Кааба. Никто не вспомнит ни единой молитвы. Нет даже самого простого молитвенного коврика. В самом храме собрались одни торговцы. Все ищут лишь ту информацию, которая позволяет делать деньги или доставлять развлечения. Снова, точно при железном занавесе, книги недоступны. Да и читатели этих книг почти не осталось. С помощью интернета стало проще распространять убийственный по сути девиз: «Живи одним днем. Возьми от жизни все». Все ресурсы

человечества направлены на развитие одних умных машин, и само образование программирует человека, подобно роботу.

Когда-то в далекие советские еще годы я прочитал стихотворение выдающегося русского поэта Юрия Кузнецова, ныне покойного. Называлось оно «Атомная сказка». Кузнецов взял сюжет народной сказки об Иванушке-дураке и заколдованной царевне-лягушке. Его герой не стал поцелуем превращать лягушку в царевну. Ибо у поэта Иван не кто иной как современный ученый. «Пригодится на правое дело. Положил он лягушку в платок. Вскрыл ей белое царское тело. И пустил электрический ток. В долгой муке она умирала. В каждой жилке стучали века. И улыбка познания играла На счастливым лице дурака».

После прочтения этого стихотворения не стало границы между моей душой и душой русского поэта. Разве он писал просто о варварском общении с природой? Он пророчески говорил о том, что природа – это неотъемлемая часть нас самих. И когда перестаем поклоняться великой тайне красоты, то некому более защищать нас самих от собственной глупости, невежества и вандализма. Но наше писательское племя, хотя сейчас оно, на мой взгляд, становится вымирающим племенем, отступающим перед нашествием варваров с компьютерами наперевес, а все же мы были, были некогда властителями душ. Даже в разгар закоренелого атеизма каким-то глубинным нутром чули мы, что слово есть Бог. Что оно – от Бога. Этим раскаленным словом наше беспокойное племя умело высекать в этой самой душе десять божественных заповедей. Тем самым удерживая ее от безумия, которая несет с собой власть науки, и техники, и золотого тельца, посягая на краеугольные камни человеческого бытия и человеческого общежития. Такие как сострадание и сочувствие, милосердие, отзывчивость. Бережное отношение к языку и к Матери-земле. И разве не должна научно-техническая глобализация, которая в конечном счете обращается столь же безразличной к человеку торгово-экономической глобализацией, в ответ подсказывать, что должна состояться наконец духовная, гуманистическая глобализация?

Мне внушило эту надежду то, что где-то далеко отсюда, в Чили

жил поистине выдающийся мыслитель Дарио Салас Соммер, чей голос, поднятый в защиту морали и высших ценностей человека, был услышан на всех континентах. Я хотел бы завершить свое выступление словами Дарио Саласа, которые на мой взгляд выделяют главную задачу, стоящую перед цивилизацией: «От вопросов экологии, технологии, политологии мы неизбежно должны перейти к обсуждению проблем эволюции внутреннего мира человека. Необходимо найти способы воздействия, чтобы внутренний духовный мир человека превратился в его основную ценность».

Светлана АНАНЬЕВА

«ПУТЬ ДРУГ К ДРУГУ»

Современная литература Казахстана представлена в мировом литературном процессе благодаря новым переводным антологиям, альманахам, новым переводам на иностранные языки. Переводные антологии художественной литературы не только востребованы, но и актуальны. Институт литературы и искусства имени М.О. Ауэзова активно сотрудничает в этом плане с Колумбийским университетом, издательством «Художественная литература», Издательским домом «Звезда» (Минск)... В Минске ежегодно проходит Международный «круглый стол» «Художественная литература как путь друг к другу». Мировой литературный процесс анализируется как многоуровневая, многофункциональная литературная система, с возрастающим влиянием медийной литературы. Постреализм, неомифологизм, сохранение национальной идентичности, экзистенциально осмысленная несвобода бытия, мотивы отчуждения и одиночества раскрываются на основе анализа художественных произведений, ставших заметным явлением в словесности.

Живет в Калифорнии и издает альманах «Литературная Америка» Виктория Кинг, выпускница нашей консерватории. Главная героиня ее трилогии, включающей романы «Виктуар», «Отшельница», «Мачехи» – Виктория любит авиаперелеты. В самолете, в кресле у иллюминатора она приводит в порядок свои мысли. Многие из вас покинут Алматы, и, может быть, в самолете вы напишите стихотворение, эссе, очерк или зарисовку о пребывании в Казахстане. Приглашаю стать участниками нашей новой хрестоматии «Казахстан в моей судьбе», к составлению которой приступает Институт литературы и искусства имени М.О. Ауэзова.

А литературе Казахстана хочется пожелать умного исследователя, вдумчивого читателя, новых переводов наших авторов на языки народов мира. Путь друг к другу продолжается...

Адольф АРЦИШЕВСКИЙ
canton.kz, 14.09.2018
(в сокращении)

Прошедший в Кыргызстане шестой саммит глав государств тюркоязычных государств оказался любопытным на события. Впервые в нем, помимо Турции, Азербайджана, Казахстана и Кыргызстана, принял участие в качестве наблюдателя Узбекистан и в качестве почетного гостя был приглашен премьер Венгрии Виктор Орбан, у которого в последнее время сложилась репутация антизападного политика.

В этой связи примечательным выглядело заявление Реджепа Тайипа Эрдогана о необходимости отказаться от доллара и перейти на взаиморасчеты в национальных валютах. Сейчас у Турции и США крайне напряженные отношения,

ПО ЗАВЕТУ ЭРДОГАНА. БРОСИТ ЛИ ТЮРКСКИЙ МИР ВЫЗОВ ЗАПАДУ?

и Эрдоган решил выступить антизападным фронтом, но эксперты сомневаются, что тюркский мир готов бросить вызов Западу и сказать коллективное нет доллару.

«Доминирование доллара стало проблемой. Нам нужно, наконец, покончить с монополией доллара раз и навсегда, используя для взаиморасчетов наши национальные валюты. Турция готова перейти на расчеты в национальной валюте с Россией, Китаем, Ираном и Украиной, а также хотела бы перейти на расчеты в евро с Евросоюзом. Национальный иранский банк Mellī Gan приступил к реализации соответствующего соглашения с Турцией ещё в апреле 2018 года», – заявил Эрдоган в ходе саммита.

Так возможен ли консолидированный ответ тюркского мира западной гегемонии и какую позицию может занять Казахстан? Об итогах саммита стран тюркоязычных государств мы поговорили с экспертами.

Максим КРАМАРЕНКО, политолог, председатель общественного объединения «Республиканское славянское движение «Лад»:

«ПОСТЕПЕННО ИДЕЯ ТЮРКСКОГО МИРА НАПОЛНЯЕТСЯ ВНУТРЕННИМ, КОНСОЛИДИРУЮЩИМ СОДЕРЖАНИЕМ»

Шестой Саммит тюркоязычных государств продемонстрировал определенные успехи в процессе консолидации тюркских стран.

Во-первых, на саммите присутствовал Узбекистан, который долгое время при Каримове после событий в Андижане сторонился тесных связей с Турцией, и соответственно с международной структурой, появившейся во многом благодаря инициативе Анкары. Но сейчас внешнеполитический вектор Ташкента изменился. Новый президент Узбекистана является последовательным сторонником интеграции республики со странами Центральной Азии, часть которых входит в

Тюркский совет.

Во-вторых, Венгрия получила статус наблюдателя при совете. И хотя венгерский язык относят к группе финно-угорских языков, по всей видимости, Будапешт решил искать новые политические союзы с близкими в историко-культурном плане тюркскими государствами.

Происходит это из-за системных проблем в Европейском союзе: это и антироссийские санкции, тормозящие экономику страны, это и наплыв в Европу мигрантов с Ближнего Востока, которых хотят покровотно «всучить» всем членам ЕС. Также следует обратить внимание на подписание программного документа тюркской интеграции «Проект Концепции о взаимной интеграции тюркоязычных государств», в котором определены этапы и пути ее реализации.

А как следует из выступления главы Казахстана, уже выработанная объединяющая историческая платформа: создан учебник общей тюркской истории, который будет внедрять в систему школьного образования.

Если на этом уровне будут достигнуты практические результаты, то существующие религиозные различия, конечно же, будут нивелированы. Уже сейчас видно, что постепенно идея Тюркского Мира наполняется внутренним, консолидирующим содержанием.

Хотя, конечно внутри него будут формироваться различные альянсы, например, на этом саммите Азербайджан и Турция проявили общий подход по проблеме Карабаха. Будет и конкуренция за лидерство в Тюркском мире.

Турция будет стараться его сохранить за собой, как основной инициатор тюркских интеграционных проектов. Но, объективно, на лидерство может претендовать Узбекистан, который уже предложил сделать столицей Тюркского совета Хиву. А как «государство-потомок» империи Тимуридов, Узбекистан не прочь восстановить влияние в бывших границах, которые почти совпадают с общими границами стран-участниц Тюркского совета.

Помимо терроризма, который является одной из основных угроз для государств, входящих в Тюркский совет, объективно существуют проблемы восприятия тюркской интеграции, скажем так, соседними мирами: русским и китайским, в каждом из которых есть территории с тюркоязычным населением. Этими потенциальными противоречиями может воспользоваться третья сторона, незаинтересованная стабильным развитием нашего макрорегиона. К этому надо быть готовым, и стремится развивать взаимопонимание, а также выстраивать взаимодополняющие модели интеграции на территории Большой Евразии.

Айгуль ОМАРОВА, политолог:

«ОТДЕЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ ЗАПАДА НЕ УСТРАИВАЮТ КАК ТУРЦИЮ, ТАК И РЕСПУБЛИКИ ЦА»

Самым знаменательным событием этого саммита, вероятно, следует считать участие в нем Узбекистана. Новый президент этой страны Шавкат Мирзиёев с первых же дней руководства республикой стремится участвовать во всех интеграционных объединениях не только региона, но и на более широком международном уровне.

VI саммит глав государств Совета сотрудничества тюркоязычных государств (ССТГ) проходит в сложное время, когда обострились отношения Турции и США. И в данной связи получается, что страны региона оказывают поддержку Реджепу Эрдогану.

Вполне возможно, президент Турции захочет воспользоваться таким шансом и постарается убедить других лидеров в необходимости усилить связи и сделать ССТГ игроком на международной авансцене.

Удастся ли это ему? Вопрос, на который пока никто не сможет дать ответ.

Изначально настоящее объединение создавалось для укрепления культурно-образовательных связей. Сегодня из-за изменившейся

международной ситуации может и измениться концепция ССТГ. До настоящего времени в совете первую скрипку играла Турция. Лицеи и турецкие школы были открыты в Казахстане, Кыргызстане и Азербайджане.

Часть из них сочли гюленовскими, и Турция потребовала закрыть их. Сегодня же, очевидно, будут приняты новые соглашения, согласно которым турецкие заведения вновь появятся в наших странах.

Что касается ответа на вопрос, может ли объединение тюркоязычных стран бросить вызов планетарному западному доминированию, то это вполне возможно с учетом того, что отдельные ценности Запада не устраивают как Турцию, так и республики Центральной Азии.

В этом случае, если упор сместится на экономическое сотрудничество, то такой вызов может быть брошен. Странам порядком надоело претензии международных организаций и стран Запада о нарушении прав человека, обвинения в коррупции, в то время, как в самих западных странах далеко не всегда соблюдаются демократические нормы.

Рафаэль САТТАРОВ, независимый политолог:

«ТЮРКОЯЗЫЧНЫМ СТРАНАМ МЕШАЮТ МНОГИЕ ФАКТОРЫ»

Лидерство Турции в данной организации носит естественный характер, учитывая ее экономический вес, интеллектуальный уровень научных центров, а также международный вес.

Присоединение Узбекистана к организации также естественно, ибо было бы странно держаться в стороне, когда все соседние страны вошли в организацию, которая не стремится к политическому доминированию. Пока рано говорить, что этот совет превратится в экономический союз.

Во-первых, две страны и так вошли в другой политэкономический союз ЕАЭС, и в члены военно-

политической организации ОДКБ. Во-вторых, слишком пафосно звучит перспектива бросить вызов западному доминированию.

С чего же это так? По каким они факторам смогут бросить вызов западному доминированию – по экономике, технологиями, институтами или научно-интеллектуальной силе?

Прежде чем говорить о том, что они бросят вызов Западу, следует говорить о том, что достигнут ли они его уровня? Тюркоязычным странам мешают многие факторы.

Во-первых, разнонаправленность внешнеполитического вектора, во-вторых, разный экономический уровень, в-третьих, для Турции тюркоязычный мир находится не в таком приоритетном порядке как Ближний Восток или Европа. Замечу, для Турции до сих пор стратегической задачей является вступление в ЕС, об этом говорят недавние заявления главы МИД и премьера Турции.

Ислам КУРАЕВ, политолог:

«ЗАКЛАДЫВАЕТСЯ ФУНДАМЕНТ, КОТОРЫЙ В БУДУЩЕМ ДОЛЖЕН СДЕЛАТЬ ОРГАНИЗАЦИЮ СИЛЬНЕЕ»

У организации появляется перспектива, пусть не сейчас, но в ближайшем будущем, она будет одной из ведущих в мире. Усиление ССТГ зависит от потенциала входящих в него государств, пока же все из стран переживают не лучшие времена. Наверное, только Узбекистан на подъеме и вдохнул в себя новую жизнь.

Даже крепко стоящая Турция сегодня находится в непростом положении в силу экономической войны с США. Если процесс усугубится, то стране понадобятся годы для восстановления.

Сейчас закладывается фундамент, который в будущем должен сделать организацию чем-то более сильной. И сегодня сложно говорить о так называемом тюркском мире, по факту его нет. Тюрки растворились в исламском и так называемом русском мире. Поэтому такие организации способствуют возрождению тюркской цивилизации.

Психологическая проблема, которая мешает странам объединиться в доминировании личных интересов над общественными. Узбекистан важен во всех смыслах, так как без него этот союз был не полноценным. Эта страна имеет большой потенциал, как экономический, так и политический и самое главное геостратегический.

Это было бы глупо, если бы Турция не была лидером в данном союзе, страна на 17 месте по ВВП в мире, на 13 по ППС и в десятке сильнейших военных держав.

Думаю, вышеупомянутые факты о многом говорят, и остальным есть чему поучиться у турок. Минусы – это тяжелое экономическое положение и постоянное участие в локальных конфликтах, что можно трактовать как плюс, так как страна всегда готова ответить на вызовы. Материальная база также важная составляющая сегодня.

В этом и заключается главная идея, по крайней мере, для Турции, остальные пока смотрят с опаской на такие телодвижения.

Сейчас главное научиться взаимодействовать друг с другом, это главный и единственный вызов. Надо научиться доверять друг другу и поддерживать, тогда можно будет говорить о чем-то серьезном.

Аскар МУМИНОВ
camonitor.kz, 05.09.2018 (в сокращении)

Word search grid with 10 columns and 15 rows. The grid contains letters and some words are pre-filled or indicated with arrows.

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

Арықтау үшін ет жеу керек

Канададағы Торонто университетінің ғалымдары арықтау үшін ет жеуден бас тартпауға кеңес береді. Керісінше ет пен түрлі көкөністерді көбірек жеу арықтауға айтарлықтай көмегін тигізеді екен.

бас тартпауға шақырады. Егер ет жеуді тоқтатсаңыз, ағзада қажетті дәрумендер жетіспей, керісінше толып кетуіңіз мүмкін. Зерттеушілер арықтау үшін ет пен көкөністерді тұтынып, суды көбірек ішуге кеңес береді.

massaget.kz

№36 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

Word search grid containing the answers to puzzle №36.

Балды қыздыруға бола ма?

Бал қосылған шай бұрыннан тұмауға қарсы жақсы ем болып келді. Бірақ соңғы кездері балды қыздыруға болмайтындығы туралы пікірлер пайда болды.

ҚЫЗДЫРЫЛҒАН БАЛ ҚАТЕРЛІ ІСІККЕ ӘКЕЛЕ МЕ?

Қыздырылған бал туралы айтылатын қорқынышты пікірлерді оксиметилфурфурол (ОМФ) деген затпен байланыстырады. Ол қан ыдырау өнімі болып келеді және шынымен де балда түзіледі.

оның адам денсаулығына зияны дәлелденбеген.

Сонымен қатар, құрамында кант бар кез-келген өнімді қыздырғанда осы ОМФ түзіледі. Әсіресе, ол ерігіш кофеде көбірек кездеседі.

ҚЫЗДЫРУ КЕЗІНДЕ БАЛДАҒЫ БАРЛЫҚ ПАЙДАЛЫ ЗАТТАР ЫДЫРАП КЕТЕ МЕ?

Бұл пікір жартылай дұрыс: шынымен де, біз балды қыздырған кезде ферменттер мен дәрумендердің бөлігі бұзылады. Десе де ағзаның қалыпты жұмысына қажетті металл иондары босап шығады.

ЕГЕР БАЛДЫ ЫСТЫҚ ШАЙҒА САЛСА, ОНЫҢ БАРЛЫҚ ПАЙДАЛЫ ҚАСИЕТТЕРІ ЖОЙЫЛА МА?

Балды қайнаған суға салсаңыз, оның пайдалы қасиеттерінің бір бөлігін жоғалтуыңыз мүмкін. Ол кезде шынымен де пайдалы құрауыштар тарап, ОМФ көбірек түзілуі мүмкін.

massaget.kz

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Бір кісіні көршісінің иті қауып алады. Қатты ашуланған ол ит иесіне:

- Мен бәрібір өшімді аламын! -Мен итімді ұстай тұрайын, сен де оны тістеп ал...

Әйелі күйеуіне: - Жаным, сен менің туған күніме не сыйламақшысың?

- Терезеге қарашы, анау тұрған қызыл «Мерседесті» көріп тұрсың ба? - Иә.

- Түсі сондай орамал сыйлаймын.

Емханада. Бас дәрігер медбикеге: - Кеше ауыр халде түскен науқастың жағдайы қалай? - Жағдайы өте жақсы екен, өзі бір жоғары қызметте істейді, әйелінің атында екі дүкен бар екен...

Әкесі баласына: - Балам, екіліктеріңді қашан беске түзейсің?

- Ой, әке, сынып жетекшісі журналды үнемі қолтығына қысып жүреді, түк реті келмей жүр...

Науқас: - Операцияның ақшасын кейін берсем қайтеді?

Дәрігер: - Кейін бере алмай қалуыңыз мүмкін...

Сот отырысында: - Сіз неге әйеліңізбен ажырасуға бел будыңыз? Жарыңыз сізге торсықтай ұл сыйлады емес пе? - Мен біреудің сыйлығын қабылдай алмаймын!

Дәрігер науқасқа: - Сіз бұл дәріні өміріңіздің соңына дейін ішуіңіз керек.

- Бірақ оның сыртында «бір айдан артық ішуге болмайды» делінген ғой.

- Мен не айтып отырмын сізге...

Бір жігіт көшеде бағдаршамның қызылына қарамай өте шығады. МАИ тоқтатады.

Жігіт: - Қанша дейсіз? МАИ: - Екі мың!

Жігіт: - Отыр!

